

JANEK ISTVÁN

A SZLOVÁK-MAGYAR „KIS HÁBORÚ” TÖRTÉNETE ÉS ESEMÉNYEI 1939 MÁRCIUSÁBAN

A magyar olvasók számára újdonságként hathat maga a „kis háború” elnevezés is, hiszen erről nagyon keveset lehetett eddig hallani. A magyar történelemkönyvekben nem is szerepelnek ezek az események, valószínűleg fehér foltként kezelik e témakört. Tanulmányomban ennek a hiánynak a pótlására teszek kísérletet.

A 90-es évek első felében, Szlovákiában a Mečiar-kormány alatt került előtérbe e háború kutatása. A téma szakértője Ladislav Deák szlovák történész lett, aki munkáiban tüzetesen foglalkozott ezzel a problémakörrel.¹ Megítélésem szerint a „kis háború” elnevezés helyesbítésre szorul. Nem beszélhetünk ugyanis háborúról abban az értelemben, ahogy azt a szlovák történetírás teszi, hiszen a két állam között, formailag soha nem került sor hadüzenetváltásra, ami egyértelműen bizonyíthatná a háború kirobbanását. A diplomáciai viszonyuk sem szakadt meg. Valójában tehát a „kis háború” legfeljebb határkonfliktusnak vagy határkiigazításnak minősíthető, semmiféleképpen sem háborúnak.

A „kis háború” cselekményei szoros összefüggésben állnak Kárpátalja 1939 márciusi Magyarországához történő visszacsatolásának eseményeivel, amely a magyar-lengyel közös határ helyreállítása jelszavával történt. A bevonulást Kárpátaljára, majd innen a szlovák területek elleni támadást a Magyar Honvédség Kárpát Csoportjának² alakulatai hajtott

---

¹ *Ladislav Deák*, *Malá Vojna*. Bratislava 1993; *Ladislav Deák*, *Hra o Slovensko*. Bratislava 1991.

² A Kárpát Csoportot 1939-ben hívták életre kifejezetten Kárpátalja megszállására, majd részt vett a „kis háború” cselekményeiben is. A Kárpát Csoport 1939. március 14-én a kassai hadtestparancsnokság irányítása alatt az 1. és 2. lovasdandárból, a 2. gépkocsizó dandárból, a 24. gyalogezredből, valamint a VIII. hadtest területén állomásozó kerékpáros és határvadász zászlóaljából alakított hadműveleti csoport volt. A hadműveletekhez már Kárpátalján csatlakozott az 1939. március 13-án mozgósított és a Dunántúlról átirányított 8., 9., és 11. gyalogdandár. A hadműveleti csoport működését március 24-én állították le. Második alkalommal 1941. június 30-án a Szovjetunió elleni háborúban került bevetésre.

ták végre. Parancsnokuk vitéz Szombathelyi Ferenc vezérkari őrnagy volt.³ A magyar honvédség Kárpát Csoportja 1939. március 15-én hajnalban három irányból (az Ung völgyében az Uzsoki-hágó, a Latorca folyó mentén a Vereckei-hágó, valamint Beregszászról Huszt felé) kezdte meg előrenyomulását Kárpátalja visszavételére.⁴ Az előnyomulás végig sikeresen haladt előre, így Werth Henrik a magyar hadsereg vezérkari főnöke már március 18-a reggelén arról értesítette Teleki Pál miniszterelnököt, hogy a magyar csapatok Kárpátalja egész területét elfoglalták. Kárpátalja visszaszerzésénél a magyar csapatok vesztesége egy korabeli jelentés alapján összesen 37 halott és 131 sebesült. A szlovákok részéről 150-200 halott, és 200-300 hadifogoly volt.⁵

Kárpátalja visszavétele után a mozgósított magyar csapattesteket a Tisza völgyéből Szlovákia keleti határaihoz csoportosították át. Feladatuk azt kapták, hogy foglalják el az Ung völgyétől nyugatra fekvő területet a Zellő – Cirókafalu – Takcsány – Remetevasgyár – Szobránc – Sárosremete vonalig.⁶ Az akcióra három magyar harcegységet jelöltek ki, északon Kisberezna és Nagyberezna körzetében a 9. önálló dandárt, középen Ungvárnál a 2. gépkocsizó dandárt, délen Nagykapos környékén pedig a 2. lovasdandárt. A felvonult magyar csapattest harci állománya összesen 20.000-25.000 főt tehetett ki. A Nagyberznától északra az Uzsoki-hágóig vezető vasútvonalat ebben az időben egy magyar páncélcípvonal védelmezte, amely a későbbi harci eseményekben nem vett részt.⁷

A határbizonytalanság megszüntetésére és az Ungvár – Uzsoki-hágó vasútvonal biztosítására a magyar csapatok 1939. március 23-án nyugat felé indítottak támadást. 24-ére mintegy húsz kilométeres mélységű előnyomulás után a seregtestek megállási parancsot kaptak, ugyanis az addigra elfoglalt területsáv már elegendő volt az említett vasútvonal biztosítására. Szlovákia mint Csehszlovákia jogutódja Kárpátalja e

---

³ Feletteseül Álgya Papp Zoltán vezérkari alezredest nevezték ki. Lásd *Czima János*, Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához 1938-1945. Budapest 1961, 28. o.

⁴ Uo.

⁵ Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL) K 28, 59. tétel, 1939-P-15936. számú irat.

⁶ Az említett sávot az 1938. szeptember 29-30-i müncheni egyezmény után, a Szlovákiának adott autonómia kapcsán csatolták területéhez.

⁷ Slovenský Národný Archív (Szlovák Nemzeti Levéltár, továbbiakban SNA) Ministerstvo Zahraničných Vecí (Külgügyminisztérium, továbbiakban MZV), 79. doboz, 85/1939. számú 1939. március 23-i távirat.

sávjára is igényt tartott, s a következő napokban elkeseredett támadásokat indított a magyar csapatok ellen. A szlovák-magyar katonai konfliktusnak Németország közbelépése vetett véget. Magyarország megtarthatta a Szlovákiától elfoglalt, mintegy hatvan kilométer hosszú, és csaknem húsz kilométer széles sávot, ami összesen 1056 négyzetkilométert tett ki. A megszerzett területet a magyar hatóságok Kárpátaljához csatolták, amelynek egészen 1944-ig része volt. 1945-ben az újjáalakuló Csehszlovákiának le kellett mondania a Csap-Ungvár vasút- és az Ung vonaláról, mert attól tíz-tizenöt kilométerre nyugatabbra húzták meg a csehszlovák-szovjet, vagyis a mai szlovák-ukrán határt.

Kárpátalja elfoglalásának és a „kis háború” kialakulásának előzményei

Az 1938. szeptember 29-én Münchenben tartott konferencián Hitler, Mussolini, valamint Chamberlain angol és Daladier francia miniszterelnök olyan egyezményt kötött, amely szerint Németország bekebelezhetette a Szudéta-vidéket. A magyar és a lengyel követelések kielégítéséről csak az egyezmény függelékében esett szó, amely Lengyelországnak és Magyarországnak kétoldalú tárgyalások kezdeményezését írta elő Csehszlovákiával. Ha a tárgyalófelek három hónap alatt nem tudnak megegyezni területi problémáik megoldásáról, akkor az ügy a négyhatalmi konferencia döntőbíráskodása elé kerülhet.⁸ Október 3-án a prágai magyar követ jegyzéket adott át a csehszlovák kormánynak, amelyben a békés légkör megteremtése céljából a következő intézkedések végrehajtását követelte: 1. A magyar nemzetiségű politikai foglyok szabadon bocsátását. 2. A magyar nemzetiségű katonák azonnali leszerelését, s hazarendelését. 3. Az élet- és vagyonbiztonság, valamint a helyi rendfenntartás céljából vegyes parancsnokság alatt álló csapatok felállítását. 4. Szimbolikus területátadást, így két vagy három csehszlovák határállomásnak a magyar csapatok által történő megszállását. Mint ilyen a nyugati részen Komárom, Párkánynána vagy Ipolyság, a keleti részen a Sátoraljaújhely, Csap vagy Beregszász jöhet számításba. 5. A magyar kormány október 6-án 16-órakor javasolja a tárgyalások megkezdését Ko-

---

⁸ Romsics Ignác, Magyarország története a XX. században. Budapest 2000, 243. o.

máromban.⁹ Közben október 6-án Zsolnán a szlovák politikai pártok képviselői kikiáltották az autonóm Szlovákiát, amelynek másnap megalkult az első kormánya. A miniszterelnök Jozef Tiso, katolikus lelkész a Szlovák Néppárt elnöke lett.¹⁰

Az új autonóm Szlovákiában a németek már egy „önálló” szlovák állam megteremtésének lehetőségeit kutatták, s egyre irreálisabbá váltak azok a magyar elképzelések, hogy az autonómia ígéretével a szlovákokat rá lehessen bírni a Magyarországhoz való csatlakozásra, de erről véglegesen még nem tettek le.¹¹ 1938. október 9-én Rév-Komáromban megindultak a csehszlovák-magyar tárgyalások. A két fél közötti megbeszélések október 13-án végül eredménytelenül zárultak le, mivel a Jozef Tiso vezette csehszlovák küldöttség nem volt hajlandó kielégíteni a magyar területi igényeket. A magyar fél a tárgyalások alatt mindvégig ragaszkodott a magyar többségű területsáv átcsatolásához, és nem érte be a Csallóköz felajánlott átengedésével.¹² A magyar kormány október 24-i jegyzékében népszavazást követelt a vitatott területeken, s kijelentette, ha erre nem kerül sor, akkor a müncheni egyezményt aláíró négy nagyhatalom döntőbíráskodását kéri, a nem vitatott területeket pedig azonnal adja át Szlovákiára. Két nap múlva a prágai kormány elfogadta a német és olasz kormány döntőbíráskodását. A négyhatalmi konferencia helyett 1938. november 2-án a bécsi Belvedere-palotában a német-olasz döntőbizottság jelölte ki az új magyar-csehszlovák határt. Anglia és Franciaország érdektelenséget mutatott az ügy iránt. A bécsi döntés értelmében Magyarország 11830 m² területsávot kapott vissza, valamivel több mint egymillió lakossal.¹³ A müncheni döntés után, új helyzet alakult ki Kelet-Közép-Európában. A nyugati hatalmak 1938-ban abban a reményben járultak hozzá Csehszlovákia feldarabolásához, hogy ezzel megmenthetik Európát egy újabb pusztító világháborútól, de arra nem számítottak, hogy Hitler nem elégszik meg a Szudéta-vidék átadásával és további területgyarapításra törekszik majd a maradék Csehszlovákiából. 1939 elején Csehszlovákia jelentette a Délkelet-Európába való békés behatolásnak, a térség meghódításának kulcsát. Csehszlovákia egy ré-

⁹ *Ádám Magda-Juhász Gyula*, *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához (1936-45)*, Budapest 1965., II. kötet. 449. számú dokumentuma, 707. o. (továbbiakban DIMK).

¹⁰ *Szarka László*, *A szlovákok története*. Budapest 1990.

¹¹ MOL, Külügyminisztérium (továbbiakban KÜM.) POL., 61. csomag 3265-7-7/1938. Berliini magyar követség jelentése, 1938. november 4.

¹² *Romsics*, i.m., 243-244. o.

¹³ *Rónai András*, *Térképezett történelem*. Budapest 1989, 149-155. o.

szének megszerzésével és Ausztria bekebelezésével kialakult a leendő Mitteleuropa nagynémet magja. A korábbi Kisantant francia biztonsági rendszere ezzel együtt összeomlott, a délkelet-európai államok mozgásteret minimálisra csökkent. Churchill így joggal jelenthette ki 1938 végén, „Hitler előtt nyitva az út a Duna völgyén át a Fekete-tengerig,” Ribbentrop 1939 áprilisában pedig azt, hogy „a délkelet-európai térség a mi érdekszféránk.”¹⁴ Németország a számára kedvező külpolitikai helyzetet a gazdasági kötelékek még szorosabbra fűzésére és teljes politikai befolyás és függés kialakítására kívánta kihasználni a térség kis államaiban.

A Szlovákia és Kárpátalja jövőjével kapcsolatos német-magyar vita az első bécsi döntés után is tovább folytatódott. A felvidéki bevonulás során, amint ezt a budapesti német követ is jelentette, a magyar tömegek a „Mindent vissza, Pozsonyt vissza, Magyar-lengyel határt” jelszavakat hangoztattak s a magyar közvéleményben elterjedt, hogy ha csak egyedül Olaszország döntött volna akkor Magyarország nagyobb területet kaphatott volna vissza.¹⁵

A magyar-szlovák viszonyt a november 2-i első bécsi döntés teljesen elmérgesítette. Szlovákia legértékesebb mezőgazdasági területeit elvesztette, s ez súlyos gazdasági bajokat és ellátási nehézségeket vetített előre. A „Slovák” című szlovák kormányhú napilap egyik számában kifejtette, hogy mindkét tengelyhatalom ugyanúgy bánt Szlovákiával, mint Münchenben a csehekkel. Tiso beszédében a bűnbak szerepet igyekezett elhárítani magáról és védekezésül azt a kijelentést tette, hogy ezért a területi veszteségért a felelőség az előző csehszlovák kormányt terheli. „A nagyhatalmak előre eldöntötték, semmit sem tehetünk ellene, csak lehajthatjuk a fejünket és dolgozhatunk.”¹⁶

Tiso legnagyobb belpolitikai problémája az volt, hogyan tudja megnyugtani az elcsatolt területek lakosságát, hogy ne alakuljon ki pánik, s hogy megakadályozza az ottani szlovák értelmiség tömeges menekülését. Ezért a kormány nevében felhívást intézett minden állami alkalmazotthoz, arra kérte őket ne hagyják el a helyüket és a jövőben is segítséget védelmet ígért cserébe. Különleges figyelmet szenteltek a ta-

¹⁴ A Wilhelmstrasse és Magyarország 1933-1944. Budapest 1968, 385. o.

¹⁵ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (továbbiakban PAAA), Politische Abteilung IV., Pol. 2., Ungarn. Bd. 2., Erdmannsdorf 1938. november 12-i jelentése.

¹⁶ Idézet Jozef Tiso államelnöknek a „Slovák” című pozsonyi napilap 1938. november 4-i számában megjelent beszédéből.

nárok helyben maradására, hogy legalább ők, mint szellemi vezetők ne hagyják el az elcsatolt területeket. Tiso célja az értelmiség helybenhagyásával az volt, hogy a szlovák nyelv oktatása az iskolákban továbbra is fennmaradjon, amivel gátat szabhattak az asszimilációs folyamatnak. Másik oka az volt, hogy ha visszaszerzik a vitatott területeket, maradjon egyfajta revíziós bázisa, amelyre támaszkodni lehet.¹⁷ Az autonóm szlovák kormány kezdettől fogva azon az állásponton volt, hogy a „bécsi döntést korrigálni kell.”¹⁸ Erre mindaddig lett is volna bizonyos lehetőség, amíg a Határmegállapító Vegyesbizottság le nem zárta munkáját. A magyar kormány hajlandónak mutatkozott volna Komjátnál és Suránynál visszabocsátani szlováklakta területeket, ha keleten, Kassa környékén kapott volna cserébe kárpótlást, de ezek az elképzelések nem valósultak meg.¹⁹ Ebben az időszakban kisebb-nagyobb határincidensek sorozata játszódott le végig a határ több pontján is.²⁰

Kárpátalján a vitatott városok közül Ungvár, Munkács és Beregszász került átadásra. Az első bécsi döntés határozata megrajzolta a térképen az új csehszlovák-magyar határt, amelyet a két ország erre alakított közös bizottsága a helyszínen jelölt ki, amelynek munkálatai nagyon sokáig elhúzódtak.²¹

1938. október 9-én Kárpátalján megalakult az autonóm kormány. A rutén pártok ajánlására a magyarbarát Bródy András lett a miniszterelnök, és a kultusztárcát is ő kapta. Volosin Ágoston (Augusztin) görög katolikus pap az egészségügyi tárca irányítását vette át. Bródy Andrást október végén Prágában letartóztatta a csehszlovák államrendőrség, mert a közös minisztertanácsi ülésen népszavazást követelt arról, hogy Kárpátalja népe maga dönthesse állami hovatartozásáról. Utódjává 1938. október 26-án Volosint nevezték ki, aki az ukrán irányzat elkötelezett híve volt. A magyar honvédség csapatai 1938. november 5-én kezdték meg bevonulásukat az Ungvár–Munkács–Nagyszőlős vonaltól délre fekvő magyarlakta területekre. Ezt a területet a magyar hatóságok hivatalosan nem Kárpátalja részének, hanem a Felvidék legkeletibb sávjának tekintették. A magyar kormány minisztertanácsa 1938. november 18-án

¹⁷ *Ladislav Deák*, *Hra o Slovesko*. Bratislava 1991, 175. o.

¹⁸ MOL, KÜM, Sajtó és Kulturális oszt., 368. cs., 383/1939. Pozsonyi magyar konzulátus jelentése, Pozsony. 1939. január 4.

¹⁹ MOL, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1939. január 10.

²⁰ MOL, KÜM, Nemzetiségi o., 56. cs., K. 15399, 15561/1939.

²¹ *Suba János*, *A terület visszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-41 között*. In: *Rendvédelem-történeti füzetek*, V. évf., 6. sz., Budapest 1994, 98-102. o.

rendkívüli ülést tartott, s elhatározta, hogy katonai támadást indít Kárpátalja maradék részének elfoglalására. Valójában a magyar kormány már korábban terveket szőtt Kárpátalja megszállására. 1938. szeptember 29-én Imrédy miniszterelnök megbeszélést folytatott Kozma Miklóssal a „Rongyos Gárda”²² bevetéséről Kárpátalja területén. Az akció október 4-én kezdődött és bevetésük 1938. novemberéig folytatódott, Nyírbátornál és Vásárosnaménynál alakították ki fő táborukat.²³ A magyar kormánynak a lengyel kormánnyal is sikerült megegyeznie arról, hogy ők is diverzáns alakulatokkal segítik Kárpátalja magyar kézbe kerülését. Megegyezés jött létre a lengyelekkel abban is, hogy a magyar szabadcsapatok tagjait lengyel területről is be lehet vetni vagy menedéket kapnak, ha oda átjutnának. A lengyelek beleegyeztek a bandaharcokba, csupán a nyílt katonai beavatkozást nem vállaltak.²⁴ A szabadcsapatok kiképzése október 4-8. között zajlott, október 9-én Kozma teljes felhatalmazást kapott Imrédytól egységei bevetésére. Kozma a megbeszélés folyamán felvetette Imrédynek, hogy a hadseregtől is bevetnek néhány üteget, amit azok ügyis szívesen kölcsönadnának, s ha az ügy kitudódik, ő vállalja a bűnbak szerepét is.²⁵ 1938. november 19-én a budapesti német követ átadta Berlin jegyzékét, amely elutasította a tervezet magyar akciót Kárpát-Ukrajna katonai elfoglalására. November 21-én a magyar kormány leállította az akciót, mivel az olasz kormány is nemleges választ adott a magyar igény támogatására.

Az első bécsi döntés által kijelölt új határon, amelyet korabeli szóhasználatl demarkációs vonalnak neveztek, de főleg a Kárpátaljával határos területen, rendszeresek voltak a fegyveres összetűzések, mert mind a magyar, mind a csehszlovákok, illetve a kárpátukrán fél ideiglenesnek tekintette. A legsúlyosabb összecsapás 1939. január 6-án hajnalban következett be, amikor Oroszvég felől csehszlovák csapatok páncél-

²² A „Rongyos Gárda” gyűjtőnév alatt ismert szabadcsapatot azért szervezték, hogy bevetésükkel a vegyes nemzetiségű Felvidéken olyan helyzetet sikerüljön kialakítani, amelyben a csehszlovák kormány nem tud úrrá lenni, s ez ürügyül szolgálhat majd a magyar csapatok bevonulására. A „Rongyos Gárda” teljes működési ideje – kisebb nagyobb szünetekkel – 1938. október 3-tól 1939 márciusáig tartott. Vezetőjük Kozma Miklós szerepére és tevékenységére lásd *Ormos Mária*, Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós. Budapest 2000.

²³ A „Rongyos Gárda” tagjainak a következőket mondták: „A Ruténföld elégedetlen és csatlakozni akar, de az elégedetlenség a megszálló katonaság miatt nem jut nyílt kifejezésre”. Lásd MOL, Kozma iratok, 27. csomó, Ruszinszkói ügyek.

²⁴ A lengyel kormány hozzáállásáról lásd: DIMK, II. Kötet, 471. sz. irat, 727. o., és 475, 484. számú iratok.

²⁵ MOL, Kozma iratok, 27. csomó, Ruszinszkói ügyek.

kocsikkal és ágyukkal támadták meg Munkács városát. Ez valószínűleg az ottani csehszlovák hadsereg válasza volt a „Rongyos Gárda” által korábban okozott behatolásokra, illetve nem akartak teljesen erőtlennek mutatkozni, így ez egyfajta erődemonstráció volt a magyar fél számára. A támadás következtében mindkét fél részéről nyolcan vesztették életüket. Munkácson több középület megrongálódott, köztük a Városi Színház, a Csillag Szálló, a Scala mozi és több magánház is. A támadás körülményeit január 13-án magyar és csehszlovák katonai bizottság vizsgálta ki Andorka Rudolf, illetve Ján Herman ezredesek vezetésével, s a tényeket tizenhét oldalas jegyzőkönyvben rögzítették.²⁶ Munkács lakossága gyűlésen tiltakozott a csehszlovák hadsereg támadása ellen, s táviratban kérte a magyar kormányt, hogy a támadás miatt „teljes elégtételt és kártérítést követeljen nemzetközileg is.”²⁷ Horthy Miklós kormányzó a városi kórházban meglátogatta a sebesülteket. A magyar kormány, ezt követően megerősítette a határt, a csehszlovák kormány pedig a konfliktusok elkerülése végett hátrébb vonta nagyobb egységeit. Ennek ellenére napirenden voltak a két fél határjárói közötti összecsapások átlövések, a határ teljes hosszában.

1939. március 9-én Csehszlovákiában kirobbant a régóta érlelődő válság. Szlovákiában zavargások törtek ki a prágai vezetés hatalma ellen.²⁸ A német titkosszolgálat Bécsből rengeteg ügynököt küldött át a zavargások élezésére és titkos fegyverszállítmányokkal és robbanóanyaggal segítette azt.²⁹ A németek biztatására Szlovákiában egyre határozottabban léptek fel a terület teljes „függetlenségét” követelő csoportok. Mindez március 9-én a cseh és a szlovák kormány nyílt szakítását eredményezte. A német vezetés most már nyílt támadásba ment át. A Hlinka-gárda Pozsonyban nagy tüntetést rendezett. A bécsi rádió, majd március 12-től az egész német sajtó csehellenes kampányba kezdett. A prágai kormány csendőröket és katonákat vezényelt a lázadás megfékezésére, akik a Hlinka gárda vezetőinek, valamint a szlovák politikai élet kompromittálódott tagjainak nagy részét három nap alatt elfogták és bebörtönözték. Az eltávolított szlovák autonóm kormány tagjainak nagy része passzívan figyelte az eseményeket, Tiso előbb a pozsonyi jezsuiták

²⁶ MOL, K 28, 59. tétel, II. r., 1939-K-15, 578. o.; MOL, K 28, 59. t., 1939-p-15, 69. o.

²⁷ MOL, K 28, 1939-L-15215.

²⁸ A pozsonyi események részleteinek leírását lásd: *Pavol Čarnogurský*, 14. marec 1939. Bratislava 1992, 221-231. o.

²⁹ *Ivan Kameneč*, Trauma. Solymár 1992, 23-27. o.

kolostorába, majd innen báni plébániájára távozott.³⁰ Március 12-én a cseh kormány német nyomásra kénytelen volt beszüntetni az akciót. Hitlernek ugyanis éppen ilyen zavargásokra volt szüksége ürügyként ahhoz, hogy bejelenthesse igényét Csehország maradék részére. Hitler már március 11-én megküldte parancsát a Wehrmacht parancsnokságára, hogy a korábban már elkészített előzetes tervek szerint álljanak készen az akció végrehajtására.

Március 13-án Hitler magához rendelte és az esti órákban fogadta Tisot, közölte vele, hogy Csehszlovákiában a helyzet tarthatatlan, s a németekkel rosszul bánnak. Hitler azt a kérdést tette fel Tisonak, hogy mit akarnak a szlovákok, miért nem fordulnak nyíltan a cseh kormány ellen, mert ha a szlovákok kikiáltják önállóságukat, úgy Hitler támogatja azt, ha nem elfoglalják őket a magyarok.³¹ A színjáték hatásosabbá tételére a Führer ekkor megkérdezte a birodalmi külügyminisztert, nem óhajt-e valamit hozzátenni az elmondottakhoz. A birodalmi külügyminiszter a maga részéről is hangsúlyozta azt a felfogást, miszerint itt egy órákon, s nem napokon belüli döntésről van szó. A Führer elé tett egy most érkezett jelentést, amely magyar csapatösszevonásokról adott hírt a szlovák határon.

A Hitlernél tett látogatás után 1939. március 14-én a szlovákok Tiso vezetésével kikiáltották az önálló Szlovákiát, ezzel formailag is felbomlott a csehszlovák államszövetség. Németországban a 14-ről 15-re virradó éjjel Hitler kikényszerítette Emil Hácha³² elnök beleegyezését, hogy a német hadsereg megszállja Csehországot, amivel megalakult a Cseh-Morva Protektorátus. Március 16-án az új szlovák állam határgaranciát kapott Németországtól.

Ugyanebben az időben a magyar kormányhoz olyan híresztelések jutottak el, hogy Németország Szlovákia teljes elfoglalására készül.³³ A bizonytalanság és a kedvező pillanat elszalasztásától való félelem végül arra készítette Telekit, hogy 1939. március 10-én a minisztertanács ülésén kierőszkolja a döntést, mely szerint a német hadsereg Csehszlovákiába történő bevonulása, illetve Szlovákia függetlenségének kikiáltása esetén

³⁰ Tiso szerepéről és életéről lásd: *Milan S. Ďurica, Jozef Tiso. Martin 1992; Zborník, Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu. Bratislava 1992.*

³¹ *Dagmar Čierná Lantayová, Podoby Českosloveského-Maďarského vzťahu 1938-1949, 14-15. o.*

³² Emil Hácha életéről és szerepéről lásd *Tomáš Pasák, Emil Hácha. Praha 1997, 44-52. o.*

³³ DIMK, III. kötet, 408. sz. irat, 548. o.

a magyar hadsereg elfoglalja Kárpátalját, még akkor is, ha ehhez a németek nem adják beleegyezésüket. Ugyanis ha a szlovákok Németország fennhatósága alá kerülnének „Magyarország minden rizikót vállalva, erőszakkal megbolygatott hatalmi egyensúlya helyreállítására az immár mások által megszegett bécsi döntés határozatát félretolva a ruszin földet haladéktalanul meg fogja szállni. Stratégiai szempontból a szlovákia hátába felvonuló magyar katonaság legyengíthetne minden, esetleg nyugatról jövő természetes határokkal nem védett katonai vagy politikai nyomást.”³⁴ A határozatról sürgősen értesítették Rómát és Varsót³⁵ nem feledkezve meg utalni arra, hogy ha Szlovákia a német birodalom hatalma alá csúszna a lengyel-magyar közös határ megvalósítása nélkül, ez olyan hatalmi túlsúlyt biztosítana Németországnak, amely nemcsak a magyar, de a lengyel és olasz érdekeket is veszélyeztetné. A magyar kormány stratégiai okokból a lengyel-magyar közös határ megteremtése érdekében rendkívül fontosnak tartotta Kárpátalja elfoglalását. Kozma Miklós ebben az időszakban a következőket jegyezte fel naplójába: „A trianoni Magyarország ketrecében bezárva él 9 millió magyar. Három oldalról a kisantant veszi körül, negyedik az Anschluss óta Németország. Ha a jövőben, amiben ma már senki sem kételkedik, békésen vagy vérrel visszakapjuk a magyar területeket, az magában véve csak annyit jelent, hogy egy valamivel nagyobb ketrecben, valamivel több magyar fog élni. A Ruténföld ellenben azt jelenti, hogy a kisantant gyűrűjét Románia és Csehország között megszakítottuk, s megvan a közös határunk Lengyelországgal...”³⁶ Kárpátalját a magyar vezetés, azért akarta megszerezni, hogy Berlinnel szemben komoly mozgástérhez jusson, de ezt Hitler engedélye nélkül egyáltalán nem tudták megvalósítani, amiről a következő események is tanúskodnak.

Csáky magyar külügyminiszter már 1938 októberétől minden diplomáciai eszközt bevetett, hogy Berlin beleegyezését megszerezze Kárpátalja elfoglalására, amit addig a németek mindig elutasítottak. Végül Hitler engedélyezte, hogy Magyarország megszállja és birtokába vegye a döntően ruszinok lakta Kárpátalját. Hitler március 12-én reggel ugyanis közölte Sztójayval: Csehszlovákia szétzúzása közvetlenül napirenden van. Szlovákia függetlenségét el fogja ismerni. A Volosin-féle kormánynak azonban 24 óráig nem ad hasonló elismerést, ami azt jelentette, hogy

---

³⁴ DIMK, III. kötet, 414. sz. irat, 552. o.

³⁵ DIMK, III. kötet, 414. sz. irat, 551. o.; DIMK, III. kötet, 415. sz. irat, 552. o.

³⁶ MOL, K 429, BM, Kozma iratok.

Magyarországnak van 24 órája, mely idő alatt megoldhatja Kárpátalja kérdését.³⁷ A magyar kormány az olasz kormányt is értesítette lépéséről, amit Vinci budapesti olasz követ és Vörnle, a magyar külügyminiszter állandó helyettese között március 14-i beszélgetésről készült feljegyzés őrzött meg a leghitelesebben. „Közöltem vele azt is, hogy Szlovákia ma délelőtt kikiáltotta függetlenségét, aminek következtében Ruszinszko a levegőben lóg és a bizonytalan helyzet előreláthatólag újabb kilengéseket és incidenseket fog kiváltani, amelyekkel szemben nem maradhatunk tétlenek.” Vinci válasza erre az volt, hogy Olaszország eddig sem ellenezte Magyarország terveink keresztülvitelét, az akadály eddig Berlinben volt. Vinci szóban érdeklődött, hogy a németek beleegyeztek-e ebbe. Vörnle tájékoztatta beszélgetőpartnerét, hogy amennyiben Kárpátalja hovatarozása szóba kerül, „Németország érdektelenséget (desinteressement-t) fog tanúsítani.”³⁸ Magyarország hivatalos indoklásul Kárpátalja megszállására a következő érveléssel állt elő: mivel Szlovákia független állam lett és ezennel Csehszlovákia megszűnt létezni mint államalakulat, a bécsi döntés elvesztette érvényességét. Ennek következményeként Magyarország elnyerte a jogot arra, hogy érvényesítse igényét Kárpátaljára. Csehszlovákia szétesése bebizonyította, hogy a bécsi döntés utáni ország egy politikai torzszülötté vált, ezért életképtelennek bizonyult, ezzel bizonyítottá vált a korabeli szemlélők véleménye a csonka országgal kapcsolatban.

Csáky magyar külügyminiszter már 1939. március 14-én utasítást küldött a pozsonyi magyar konzulnak arra az esetre, ha Szlovákia függetlenségét bejelentené, milyen magatartást kell tanúsítania: „Amennyiben Sloveszko teljes függetlensége proklamáltatik, üdvözlje a kormányelnököt és magyar utasításra hivatkozva helyezze kilátásba magyar követség mielőbbi felállítását. Ha azonban nem volna megállapítható, vajon Sloveszko szuverenitása teljes lesz-e, akkor csak igen melegen üdvözlje kormányelnököt és biztosítsa Magyarország jóindulatú testvéries támogatásáról.”³⁹

1939. március 14-én a Volosin-kormány proklamálta Kárpátalja önállóságát, és kérte Németország védnökségét. A magyar támadás pon-

---

³⁷ DIMK, III. kötet, 413. sz. irat 68. számú lábjegyzete, 551. o. A folyamat részleteit lásd *Tilkovszky Lóránt*, *Revízió és nemzetiségpolitika Magyarországon 1938-1941*. Budapest 1967; *Juhász Gyula*, *Magyarország külpolitikája 1919-1945*. Budapest 1988, 199-214. o.

³⁸ DIMK, II. kötet, 433 sz. irat, 562-563. o.

³⁹ DIMK, III. kötet, 420. sz. irat, 555. o.

tosan akkor indult meg Kárpátalja ellen, amikor a világ hírszolgálatai hírül adták, hogy Hitler bevonult Prágába és bejelentette Csehszlovákia megszünését. Ezekbe az eseményekbe illeszkedik a magyar vezetés kárpátaljai akciója. A magyar hadvezetés a kárpátaljai határ térségében 1939. március 13-án elrendelte a katonai készenléteket. A szabadcsapatokat diverzáns feladatokkal átdobták a határon, amit okként használhattak fel a reguláris csapatok bevonulására. A magyar szabadcsapatok ekkor már új elnevezést kaptak, fedőnevük „Térképhelyesbítő csoport” lett. Egy korabeli dokumentum szerint a kárpátaljai lakosság a csoport működésével kapcsolatban nemtetszését fejezte ki a magyar felsőbb katonai parancsnokságnak. Kifogásolták, hogy a katonaság, a csendőrség és a rendőrség mellett miként működhet párhuzamosan egy civil ruhás intézmény is, amelyik nyomozhat, letartóztatásokat eszközölhet és alkalomadtán bizonyítékok hiányában is véresre verhet embereket. „A besúgás elég néhány napi letartóztatáshoz, de legalább is megveréshez.”⁴⁰

Kárpátalján a csehszlovák kormányt követő Volosin-kormányt sem a magyar kormány, sem a németek, sem a szlovákok nem ismerték el hivatalosan. A Volosin-kormány fegyveres alakulatai a „Szics” gárdisták egyaránt fegyveres összecsapásokba keveredtek a magyar csapatokkal és a visszavonuló cseh hadsereggel is. A magyar kormány a cseh kormánynak küldött ultimátumában, a magyar hadsereg katonai beavatkozását a Kárpátalján élő magyar lakosság fenyegettet helyzetével magyarázta. Ezentúl kérték az ultimátumukban a cseh csapatok 24 órán belüli kivonását Kárpátaljáról. A Kárpátalja területén lévő csehszlovák fegyveres alakulatoknak előírták, hogy a magyar alakulatoknak kötelesek mindennemű fegyverzetüket átadni, majd ezután a cseh és szlovák nemzetiségű katonák szabadon elvonulhatnak. Amennyiben a fegyverek leadását megtagadják a magyar hadseregnek parancsa van a fegyveres fellépésre. A prágai kormány utasította kárpátaljai csapatait az ország elhagyására, de ez nem jutott el minden helyőrséghez, ami miatt több helyen is összetűzésre került sor. A magyar csapatok 1939. március 15-18-között elfoglalták Kárpátalján a számukra előre kijelölt részeket és kijutottak egészen a lengyel határig. A Volosin által vezetett kormány

---

⁴⁰ A jelentést készítő magyar honvédtiszt a Térképhelyesbítő Csoport működésének bezüntetését javasolta 1939. március 22-én, annál is inkább, mert vezetőik tisztí rendfokozatú címmel szólítatják meg magukat annak ellenére, hogy civil ruhát viselnek. Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban HL), 1939, VKF/I., 3529. sz. irat, B/227/1260/1988. mikrofilm doboz. Tapasztalatok a ruténföld megszállásával kapcsolatban.

egy részét a magyar hadsereg elfogta, másik részének sikerült külföldre menekülnie. Volosin miniszterelnök először Romániába emigrált, majd innen Jugoszláviába. A nyugati hatalmakat Kárpátalja kérdésében legjobban az foglalkoztatta, hogy történt-e a németekkel előzetes egyeztetés vagy csak Németország utólagos belenyugvásával, tudomásulvételével, történt a birtokbavétel. Franciaországban és Angliában a lengyel-magyar határ létrejöttét szimpátiával fogadták, egyfajta ellensúlyt láttak benne Németország hatalmi túlsúlyával szemben a térségben. Azzal, hogy Németország Szlovákia területének egy részét is megszállta és így német hegemonia alá került, ennek kevesebb jelentőséget tulajdonítottak.⁴¹

Kárpátaljával 12000 m² terület került Magyarországhoz, amelyen körülbelül 700000 fős lakosság élt. Kárpátalja megszállása megbolygatta a magyar-román kapcsolatokat is, mivel a román kormány igényt tartott bizonyos román lakosságú területekre, és természetesen jó néven vette volna, ha német ösztönzésre a magyar kormány is juttat neki némi területet a zsákmányból. Így merült fel annak a gondolata, hogy a Kőrösmező-Máramarossziget vasútvonalat demarkációs vonalnak tekintve osszák meg a szóban forgó területet Magyarország és Románia között.⁴² A román kormány szövetségesét Lengyelországot kérte fel a kérdésben közvetítésre a magyar kormány felé. A lengyelek azt kérték, hogy a magyar csapatok ne csapjanak össze Kárpátalján a román csapatokkal, ha ilyenekkel találkozónának.⁴³ Kárpátalján a magyar akció gyors lebonyolítására azért volt szükség, mert Teleki és Csáky a magyar külügy irányítói attól tartottak, hogy esetleg a románok beavatkoznak az eseményekbe. Kárpátalja Romániával határos határszakaszán volt néhány román falu, amelyre a román kormány is igényt tartott. Március 20-án az angol diplomácia is jelezte a magyar kormánynak, hogy nem tartaná szerencsésnek, ha Kárpátalja miatt konfliktus alakulna ki a két állam között. A londoni magyar követ válaszában biztosította Romániát és az angol kormányt, hogy a magyar csapatok tiszteletben fogják tartani a román határt. A magyar kormány Knox angol követet arra is kérte, hogy az ő kormánya is figyelmeztesse a román kormányt, szüntesse be céltalan mozgósítását, amellyel ok nélkül izgatja a magyar kedélyeket, valamint hogy a Magyarország elleni román támadás háborút jelent

---

⁴¹ DIMK, IV. kötet, 19. sz. irat, 104. o.

⁴² Hoensch, Der ungarische Revisionismus, 265. o. A kérdéshez lásd még DIMK, III. kötet, 451. sz. irat, 574. o.

⁴³ DIMK, III kötet, 453. sz. irat, 575. o.

Kárpátalján is. Knox azt igyekezett bizonyítani, hogy a románoknak semmilyen okuk nincsen Magyarországot megtámadni.⁴⁴

1939. március 22-én Beck egyik levelében arról értesítette Csákyt, hogy súlyt helyez arra, hogy a Kőrösmező–Máramarossziget vasútvonal Romániához kerüljön. Csáky közölte vele, hogy – mivel előzőleg nem ismerte Beck intencióit – másként intézkedett, s döntését már nem vonhatja vissza.⁴⁵ Ezzel az ügy lekerült a magyar és a lengyel diplomácia napirendjéről, a román kormány pedig belátta, hogy minden erőfeszítése hiábavaló. Március 23-án Románia lemondott további Kárpátaljával kapcsolatos igényiről. Ezt követően mindkét fél fokozatosan megszüntette csapatai mozgósítását, így a háborús konfliktus veszélye elmúlt. A román fél valószínűleg azért nem merete elrendelni csapatai bevetését, mert a magyar honvédség már a megszállás elején a román határövezet közelében állást foglalt, valamint a térségbe nem tudtak időben kellő számú hadosztályt koncentrálni egy konfliktus esetére. A szlovák és a román katonai parancsnokságok között még nem épült ki együttműködés, így annak esélye sem volt, hogy egy közös akció keretében megelőzhessék a magyar csapatokat Kárpátalja felosztásában.

1939. március 15-én Hory varsói magyar követ számjeltáviratot küldött Csáky István magyar külügyminiszternek, amelyben azt javasolta, hogy „valamely ürügy alatt akciónkat ruszin adminisztratív határokon túl terjesszük ki és a homonnai vasútvonalat szálljuk meg. Ez még Szloveszkó elismerése előtt most volna lehetséges.”⁴⁶ A magyar kormány lépését Kárpátalja határai kitolására a német felső vezetés nem egyhangú állásfoglalása is inspirálhatta, március 15-én a berlini magyar követ a német külügyminisztérium képviselőjével, Meissnerral beszélgetett, aki megkérdezte, hogy a szlovákok nem csatlakoznak-e Magyarországhoz, mert szerinte ez a terület önmagában nem látszik életképesnek. Valószínűleg Meissner nem tudott arról, hogy a szlovák kormány képviselőivel már folynak a tárgyalások a védelmi szerződésről.⁴⁷ Március 15-én Magyarország formálisan is elismerte Szlovákia szuverenitását, az esetről Sztójay berlini magyar követ jelentése tanúskodik: „részünkről

---

⁴⁴ DIMK, IV. Kötet, 4. sz. irat, napijelentés Knox budapesti angol követ és Csáky külügyminiszter beszélgetéséről, 88-89.o.

⁴⁵ *Hoensch*, i.m., 275. o.

⁴⁶ DIMK, III. kötet, 441. sz. irat, 568. o.

⁴⁷ DIMK, III. kötet, 449. sz. irat, 572-573. o.

való gyors elismerés gesztus szlovákok felé és honorálása Hitler kancellár óhajának, hogy ne bántsuk a tótokat.”⁴⁸

A lengyel kormány 1939 márciusában már ellensúlyként érzékelt kezdte a német határok kitolásának következtében előállt új helyzetet, ezért egyfajta kelet-közép európai összefogást próbált kialakítani, amelynek célcsoportja Szlovákia, Lengyelország, Magyarország és Románia lett. A fentiek szellemében a budapesti lengyel követ azt kérte Vörnle Jánostól, a magyar külügyminiszter állandó helyettesétől, hogy a „...tótokkal szemben a legbarátságosabb magatartást tanúsítsuk. Ezeket megnyerni nem lesz nehéz, mert annak következtében, hogy Németország a Vág völgyéig megszállja őket és ezzel kettévágja országukat, a tótok ki fognak ábrándulni német szeretetükből.”⁴⁹

1939 március közepére a cseh kérdés megoldódott, de hátra volt még Szlovákia hovatartozásának ügye. A német befolyás meggátolása Szlovákiában a magyar és lengyel kormány közös érdeke lett volna. Így Szlovákiával kapcsolatban egyfajta versenyfutás indult meg a magyar és lengyel oldalról is, amelynek célja az volt, hogy megelőzzék Hitlert a gazdaságilag kiszolgáltatott országban. Csáky azt javasolta Becknek, hogy felhasználva jó kapcsolatait, szálljon síkra Szlovákia Magyarországhoz csatolása mellett. A magyar kormány március 18-án javasolta a varsói kormánynak, hogy alakuljon egy magyar-lengyel vegyes bizottság, s ez dolgozza ki a terveket a Szlovákiával való gazdasági együttműködésre vonatkozólag a német befolyás megelőzésének szándékával. Hitlernek ugyanis távolabbi tervei voltak Szlovákiával kapcsolatban, a magyar kormánynak az a bizakodása, hogy Hitler esetleg átengedné Szlovákiát megalapozatlan volt. Hitler távlati tervei közt szerepelhetett az a megoldás is, hogy Szlovákia esetleg cseretárgyként szolgálhat Lengyelország számára, ha Lengyelország lemond Danzigról és a lengyel korridorról úgy kárpótlásként megkaphatta volna Kelet-Szlovákiát. Szlovákia maradékan Magyarország és Németország osztozott volna.⁵⁰

A német diplomácia szándékáról Szlovákiával kapcsolatban egy 1938-as német külügyminisztériumi dokumentum szolgál bizonyítékkal, amelyet Hitler számára készítettek. Az irat Szlovákia államalakulatának

⁴⁸ DIMK, III. kötet, 463. sz. irat, 583. o.

⁴⁹ DIMK, III. kötet, 454. sz. irat, 576. o.

⁵⁰ *Ivan Kamenec*, Szlovákia és a szlovák politika helyzetének paradoxonai a második világháborúban. In: *Molnár Imre*, Szlovákok az Európai történelemben. Tanulmányok, Budapest 1994, 92-93. o.

további sorsát illetően négy elméleti lehetőséget sorolt fel, amelyek a következők voltak: 1. önálló Szlovákia, 2. szlovák autonómia, csehszlovák államszövetségben, 3. autonóm Szlovákia Magyarországhoz csatolva, 4. autonóm Szlovákia Lengyelországhoz csatolva.⁵¹ Az elemzés szerint az első esetben Szlovákia csak akkor maradhatott életképes, ha gazdaságilag hozzákapcsolódik Németországhoz, ugyanakkor további előnye, hogy bázisul szolgálhatott a kelet felé történő német előrenyomulásnak. A második megoldás a Csehország német megszállásával és a Cseh-Morva Protektorátus kialakulásával teljesen aktualitását veszítette. A harmadik megoldás Magyarországnak volt fontos, de nem volt érdeke Németországnak és a szlovákok sem támogatták. A negyedik megoldás hamar elvetésre került, ugyanis Ribbentrop Szlovákiára vonatkozó ajánlatát a varsói kormány 1939 márciusában elutasította.

A lengyel kormány 1939. március 20-i számjeltáviratában annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a magyaroknak sikerül a szlovák határt nyugat felé eltolni.⁵² A lengyel kormány a szlovák-lengyel határ közelében csapatösszevonásokat hajtott végre.⁵³ 1939. március 21-én Csáky számjeltáviratott küldött Hory követnek, amelyben a következőket fejteti ki: „Kérem közölje bizalmasan Beck-el, hogy igyekezni fogok ruszin-szlovák határt fajt accompli teremtésével kitolni. Helyzet ott amúgy is nyugtalan, összeütközések máris voltak. Honvédség két napon belül megindul s a helyzet alakulásához képest fog megállni.”⁵⁴ Csáky március 22-én már arra kérte Hory varsói magyar követet, hogy kérje meg Becket vesse latba tekintélyét Sidor szlovák miniszternél, hogy Szlovákiában erősödhetne a magyar befolyás, ami közös lengyel-magyar érdek lenne. Csáky a következőket üzenté Horyn keresztül a lengyel vezetőknek: „Hálás volnék, ha Sidor közölné Beckkel, ki volna az a kelet-szlovák, akiben Sidor megbízik és akinek megbízatásában keleti szlovákság kézzelfogható bizonyítékát láthatná a magyar kormány ama szándékának, hogy szlováklakta földet megfelelő önkormányzattal szlovákoknak kívánja juttatni és katonai operációk, azon csak ideiglenes jellegűek.”⁵⁵ Hory a Csákyknak küldött válasz számjeltáviratában tudatta miniszterével, hogy Sidor nem tartózkodik Varsóban, és a lengyelekkel

---

⁵¹ Akten zur deutschen Auswärtigen Politik, IV. kötet, 45. o.

⁵² DIMK, IV. kötet, 8. sz. irat, 92. o.

⁵³ SNA, Bratislava MZV, 79. doboz, 88/1939. sz. távirat, 1939. március 24.

⁵⁴ DIMK, IV. kötet, 13. sz. irat, 95. p.

⁵⁵ DIMK, III. kötet, 528. sz. irat, 648. o.

fennálló kapcsolatai nagyon lazák az utóbbi időben. Az iratban kitért arra, hogy a lengyelek szeretnék megtudni a magyar külügyminisztertől, van-e megállapodás Magyarország és Németország között Szlovákia területi integritásának tekintetében, ugyanis ennek alapján tudják megítélni mennyire felel meg az új helyzet Lengyelország érdekeinek. A lengyel álláspont szerint az lett volna a legmegfelelőbb, ha Szlovákiát teljes egészében Magyarországhoz csatolnák.⁵⁶ Egy korabeli szlovák jelentés szerint 1939. március 18-án a Szlovákiában szolgálatot teljesítő német konzul, Druffel az egyik szlovák minisztériumi dolgozót arra kérte, hogy közölje a szlovák kormánnyal a következőket: a magyar kormány közölte a német kormánnyal, hogy fontos katonai érdekekből a magyar hadsereg kénytelen lesz átlépni az eddigi határt az Uh-folyótól 10 kilométerre, Uzhorodtól északnyugati irányba, valamint Szobránctól nyugatra, és itt létrehozni az új demarkációs vonalat. Ezzel semmilyen fait accompli nem jár, és ez nem vezet semmiféle végső megoldáshoz sem. A német kormány azt kívánta a szlovák kormánytól, hogy ez ellen ne tegyen semmiféle akadályt. Továbbá arra kérte a magyar kormányt is, hogy a magyar hadsereg semmiféleképpen ne menjen tovább annál, amit a katonai védelmi intézkedések feltétlenül megkövetelnek.⁵⁷

Március 23-án a magyar csapatok megkezdték előnyomulásukat, amelynek keretében elfoglaltak néhány kelet-szlovákiai községet. A Kárpátalját megszálló magyar csapatok hadvezetése ugyanis úgy ítélte meg, hogy Kárpátalja egyik stratégiaileg és hadászatiilag fontos útvonala, az Ung völgye nincs kellőképpen biztosítva nyugatról. Az út- és vasútvonalak túl közel esnek a határhoz, így katonailag védhetetlenek. A fentiekre hivatkozva olyan területekre is igényt formáltak, amelyek nem Kárpátaljához, hanem az éppen csak megalakult Szlovákiához tartoztak, és annak keleti területére helyenként 15-20 kilométer mélyen nyomultak előre.⁵⁸ 1939. március 23-án reggel 5. 30 órakor a szlovák csapatokat teljesen váratlanul érte a magyar támadás. Szlovákia éppen, hogy csak megalakult Csehszlovákia romjaiból. A volt közös hadseregből alakulófélben lévő szlovák hadsereg megpróbált ellenállni, de a magyar hadsereg előrenyomulását nem tudták megállítani, csak lassítani. A szlovákok elsősorban az iglói repülőtéren lévő repülőegységeik bevetésével védekeztek. Március 23-24-én a szlovákok a magyar gyalogos és

---

⁵⁶ DIMK, III. kötet, 532. sz. irat, 651-652. o.

⁵⁷ SNA, Bratislava MZV, 79. doboz, 188/39. sz. irat.

⁵⁸ *Tilkovszky*, i. m., 159. o.

gépkocsioszlopokat alacsony repüléssel géppuskázták. 24-én a szlovák repülőök bombázták Ungvárt, Szobráncot és Nagybereznát. Szobránc fölért légi harc bontakozott ki. Ellencsapásként a magyar légierő alakulatai az Iglón tartózkodó ellenséges gépeket bombázták, amelyek közül sokat megrongáltak. Ezután a szlovák gyalogság megpróbálta a magyar alakulatokat kivetni elfoglalt állásaiból, de vállalkozásuk kudarcba fulladt. Március 25-ére fegyverszünet lépett életbe.

A magyar diplomácia okfejtése az eseményekkel kapcsolatban az volt, hogy Szlovákia és Kárpátalja között korábban soha nem volt kialakított és rögzített határvonal, és az első bécsi döntés sem határozta meg pontosan Szlovákia keleti határait,⁵⁹ így a magyar hadvezetés feljogosítva érezte magát a vitatott területek megszállására. A szlovák kormány tiltakozó táviratot intézett a magyar külügyminiszterhez, hogy Kárpátaljáról magyar csapatok szlovák területekre nyomultak át. Csáky az ügy haladéktalan kivizsgálását ígérte. Véleménye szerint, mivel a határok sohasem voltak megállapítva, ebből keletkezhetett valami lokális vita a két fél között.⁶⁰ Egy március 28-i magyar lap szerint „A magyar kormány felhívta a szlovák kormány figyelmét, hogy szüntesse be a felesleges vérontást, megjegyezvén, hogy nem akar erejének túlsúlyával élni, mert a legnagyobb súlyt helyezi arra, hogy szlovák szomszédjával jó viszonyban éljen. A felmerült vitás kérdések eldöntésére a szlovák tárgyalókat meghívta Budapestre azzal, hogy akkor jöjjenek, amikor akarnak.”⁶¹ Március 28-án Sztójay berlini magyar követ telefonszámtáviratot küldött Csáky-nak, amelyben tudatta főnökével, hogy a „kis megoldás” végrehajtható. Ezen az a területet volt értendő, amit március 23-án a magyar csapatok elértek Kárpátalja és Szlovákia határán. A követ kifejtette, hogy ez a vonal nagyjából megfelel annak a vonalnak, amelyet ő személyesen még 22-én térképen berajzolva Ribbentropnak már bemutatott. Véleménye szerint a német kormány nem avatkozik be, hogyha a szlovák-magyar tárgyalások alatt ezt a területet békés úton a magyarok a saját javukra korrigálják.⁶² A magyar politikai körök a „kisebbségi megoldást” azért is választották, mert olyan hírek keringtek, hogy Pozsonyt és a Kis-Kárpátok térségét is Németországhoz fogják csatolni. Elméletük igazolását abban látták, hogy több

---

⁵⁹ *Juraj Rajinec*, *Letectvo 1. Krst Ohňom 1939-1944*. Bratislava 1997, 20. o.

⁶⁰ *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. március 24., 3. o.

⁶¹ *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. március 28., 2. o.

⁶² DIMK, III. Kötet, 553. sz. irat, 672-673. o.; MOL, KÜM, res. pol., 1939-33/a-318. 93. sz.

német újságban is olyan cikkek jelentek meg, amelyek mellett agitáltak, hogy ezeket a területeket Németországhoz csatolják, valamint a pozsonyi németek is kérvényt adtak be Hitlernek címezve, amelyben Pozsony elcsatolását kérik. A magyar politikai vezetés ezeknek az értesüléseknek a birtokában arra alapozott, hogy ha Németország úgyis elfoglalja Szlovákia nagy részét a magyar katonapolitikai érdekek azt kívánják, hogy védelmünk szempontjából Magyarország határait ki kell tolni. A tisztán szlovák lakta területek inkább Magyarországhoz, mint Németországhoz tartozzanak.

A „nagy megoldás” az lett volna, ha egészen a Tátráig, Poprádig eljuthattak volna a magyar csapatok, bár megítélésem szerint ez a megoldás az adott szituációban a magyar katonai vezetés számára nem szerepelt a komolyan megvalósítandó célok között.⁶³ A magyar katonai vezetés a határkonfliktus ügye miatt sohasem mert volna fegyveresen fellépni a német hadsereggel szemben. Csáky március 24-i számjeltáviratában utasította Horyt, hogy közölje Beck lengyel külügyminiszterrel Magyarország és Németország között nincs megállapodás Szlovákiát illetően. Csáky kifejtette, hogy csak az Ung-völgyi vasútvonal védelmére foglaltatta el a fontosabb stratégiai pontokat, indoka szerint a ruszin-szlovák határ mindig vitatott volt. „A németek és szlovákok heves tiltakozására csapataink előrenyomulását megállítottam egyrészt, mert nem akarom a magyar-szlovák, vagy a magyar-német viszonyt elmérgesíteni, másrészt mert katonai szakértőink szerint a stratégiai célt elértük. Kísérletet fogok tenni szlovákokkal folytatandó békés tárgyalások útján csekély további területnyereségre.”⁶⁴ A német kormány elutasította a szlovák kormány kérését, hogy a magyar kormányt a béketárgyalásokon területi engedményekre szorítsa rá.⁶⁵ Március 28-án a szlovák delegáció kompenzációként magyar területekre jelentett be igényt, amit a magyar kormány egyhangúlag visszautasított.

A lengyelek március 31-én mély csalódásuknak adtak hangot a magyar vezetésnek, mivel ők azzal számoltak, hogy Csehszlovákia után a megmaradó Cseh-Morvaország Németország vazallusa lesz, de Szlovákia sorsát nem így képzelték. A lengyel politikai körök arra számított-

---

⁶³ Ladislav Deák szerint, ha a magyar csapatok sikeresen végrehajtották volna a „kis megoldást”, akkor azt követte volna a „nagy megoldás”, ami egész Kelet-Szlovákiát magyar fennhatóság alá vonta volna. *Ladislav Deák*, *Malá Vojna*. Bratislava 1993, 13-14. o.

⁶⁴ DIMK, IV. kötet, 24. sz. irat, 109. o.

⁶⁵ DIMK, III. kötet, 560. sz. irat, 682-683. o.

tak, hogy ez a terület teljes egészében Magyarországhoz fog csatlakozni, és így a közös határ a régi határral fog egybeesni.

Hory varsói magyar követ március 30-án arról értesítette Csákyt, hogy a lengyelek információi szerint egész Eperjes, és környéke Magyarországához akar csatlakozni. A lengyelek ezért keveselték a magyar területi követeléseket Szlovákiával szemben⁶⁶.

1939. április 3-án Erdmannsdorff budapesti német követ felkereste Csáky külügyminisztert. Beszélgetésük során szóba került a Szlovákiával kialakult határ kérdése is. A német követ elmondta, hogy a szlovák kormány hozzájuk fordult támogatásért. Elmondta azt is, hogy a szlovák kormány tudára adta, hogy az adott helyzetben az általuk kívánt régi határvonal maradéktalan visszaállítása sikertelen törekvés lesz. Csáky a német követ kérdésére, hogy hajlandó-e bizonyos területi engedményekre a magyar kormány, azt válaszolta, hogy ez elképzelhetetlen, „ahová a magyar katona betette a lábát, ott marad.”⁶⁷ A magyar kormány csak bizonyos gazdasági ellenszolgáltatásokra volt hajlandó a szlovák kormány számára, mivel ott a pozsonyi magyar követség értesülése szerint máris ellátási zavarok jelentkeztek. Erdmannsdorff kijelentette, hogy nem hozta volna szóba a kérdést „...ha a szlovákok nem hivatkoznak a folyó hó 28-i megnyitó ülésekor elhangzott, a magyar delegáció ama nyilatkozatára, hogy néprajzi áldozatokról is szó lehet...” Csáky erre elismerte, hogy tényleg elhangzott ez a kijelentés, de csak abban az esetben léphetett volna életbe, ha Bródy Kárpátalja volt miniszterelnöke kérésének a határmegállapító bizottság eleget tett volna. Bródy kérése azt tartalmazta, hogy egész Kelet-Szlovákia ruténlakta területét a szlovák enklávékkal együtt Magyarországhoz csatolják.⁶⁸

A szlovák és a magyar hadsereg 1939 márciusi helyzete

1939. március 20-án reggel 6-órakor érkezett a magyar 6. gépkocsizó zászlóalj Beregszászra és annak közelében március 21-ig tartózkodott, ahol az időt pihenéssel és készleteik feltöltésével töltötte. Március 22-én Ungvárra vonult, ahol azt a parancsot kapta, hogy készítse elő a támadást Szobráncz, Alsóhalas, Felsőhalas ellen. A támadás időpontját 23-án

⁶⁶ DIMK, IV. kötet, 42. sz. irat, 127. o.; a kérdéshez lásd még *Ladilav Deák*, Malá Vojna, 19. o.

⁶⁷ DIMK, IV. kötet, 56. sz. irat, 140-141. o.

⁶⁸ Uo.

reggel 5-óra iránnyozták elő. A 6. gépkocsizó zászlóaljtól jobbra állást foglaló 9. önálló dandár támadásának célja Kispereszlő és Kiskolon helységek elfoglalása volt. A 6. gépkocsizó zászlóalj bal oldalán a 2. lovas dandár helyezkedett el, amelynek feladata Zahar, Sárosremete, Pálócson át Halaspatak-Ung vonalának elérése volt. A jobb oszlop menetvonala Beregszász, Munkács, Szerednye, Ungdarócz volt. A bal oszlop támadási iránya Beregszász, Vásárosnamény, Mándok, Csap, Minaj volt.

A csapatokhoz a támadás parancsát március 22-én este 20-óra 30 perckor juttatta el a magyar főparancsnokság, a kései időpont azért volt indokolt, mert féltő volt, hogy a támadás pontos órája és napja esetleg kiszivárog és a szlovákok tudomására juthat. Az elővigyázatosság ellenére Szlovákiában már március 17-én olyan hírek terjengtek, hogy a magyarok megtámadják a szlovák határszakaszt. Óvintézkedésként a szlovák parancsnokság március 18-án egy század katonát küldött Stakčinja a szlovák határ őrzésének megerősítésére.⁶⁹ A szlovák állások elleni hadműveletekben magyar részről a következő egységek vettek részt: az 5. gyalogezred 7. önálló dandárra, a 17. gyalogezred 9. önálló dandárra, a 24. gyalogezred 24. önálló dandárra. A tüzérség részéről a 2. lovas tüzérezred (2. lovas dandára), a 2. gépkocsis tüzér osztály (2. gépkocsis dandára), a 9. könnyű tüzérezred (9. önálló dandára). Lovasság részéről az 1. huszárezred (2. lovas dandára), 2. huszárezred (2. lovas dandára). A gyorscsapatok részéről a 15. könnyűpáncélos zászlóalj (2. lovas dandárra), 13-ik könnyűpáncélos zászlóalj (1. lovas dandárra), a 6. gépkocsis zászlóalj (2. gépkocsizó dandárra), a 2. felderítő zászlóalj (2. gépkocsis dandárra) vett részt.⁷⁰

A szlovák erők főparancsnokává Ferdinand Čatlos tábornokot nevezték ki. Čatlos a magyar csapatok előrenyomulásának megállítására három taktikai csoportot alakított Szlovákia területén. Katonáikat az éppen csak szerveződő szlovák egységekből és a volt csehszlovák hadsereg maradékából állították ki. Ez a három hadtest az V., VI., és VII. jelölést kapta, elhelyezésük Trencsény, Igló és Besztercebánya városaiban történt.⁷¹ A szlovák északi csoport (V. hadtest egységei képezték) a Stakčini elnevezést kapta, őket a 16. gyalogezred egységeiből hozták létre körülbelül 700 emberrel, bevetésüket Malé Berezne, Takcsány környékén tervezték. A déli csoport (VII. hadtest egységei) elnevezése Michalovská

⁶⁹ *Rudo Strieženec*, Stráž na Východe. Bratislava 1940, 32. o.

⁷⁰ *Czima*, i. m., 29-30. o.

⁷¹ *Rajinec*, i. m., 21. o.

vagy egyes jelentésekben Zemplinská lett. Létszámukat körülbelül 1000 főre tehetjük, őket a 20., 112., és a 12.⁷² hadtest részeiből állítottak fel. Feladatuk volt Ungvár és Nagymihály irányába állást foglalni és előrenyomulni. A harmadik csoportot (VI. hadtest egységei) a „Prešovská” alkotta, amelynek állományát a 11. gyalogsági és a 17. hegyivadász hadosztály egységeiből hozták létre, nekik a taktikai tartalék szerepe jutott.⁷³ A negyedik harci egységet a szlovák légierő gépei alkották, melyek fő bevetési bázisa Igló repterén kapott elhelyezést,⁷⁴ parancsnokuk Augustín Malár alezredes lett. A repülő ezredek feladata a felderítés, a szlovák csapatok légi támogatása és a magyar légierők támadásának elhárítása, valamint az előretörő magyar csapatok lassítása volt. 1939. március 17-én a cseh nemzetiségű tisztek, tiszthelyettesek, katonák parancsot kaptak Szlovákia területének elhagyására. Amilyen gyorsan csak lehetett, vissza kellett térniük a Cseh-Morva Protektorátusba, kézfegyvereiket és hadianyagukat hátra kell hagyniuk.⁷⁵ Kárpátalján maradt a 12. cseh hadosztály, amely Kárpátalja Magyarországhoz csatolásával elveszítette közvetlen összekötését az anyaországgal. Parancsnokuk Prchala tábornok utasítására a hadosztály egy része átverekedte magát Szlovákia területére, másik részük Románián és Ausztrián át tért vissza a maradék cseh területekre. A cseh-szlovák hadsereg hadifelszerelését fölosztotta egymás közt a német és a szlovák állam. Az elosztás a következőképpen történt: azt a hadianyagot, amelyet a cseh történelmi területeken raktároztak el, a német hadsereg vette birtokba, a maradékot a szlovák hadsereg kapta. A felosztás alól mentesültek azok az egységek, amelyek az úgynevezett „Schutzzone”⁷⁶ területén helyezkedtek el, ezeknek a fegyverzetét a német hadsereg, majd hosszas tárgyalás után a szlovák hadsereg kapta, de már csak 1939 szeptemberében és 1940 elején. A német hadsereg a „Schutzzone” területén nemcsak a hadianyag raktárakat vette birtokába, de az itt található katonai bázisokat, repülőtereket, kaszárnyákat, gyárakat is. Szempontunkból ez az esemény azért bír jelentőséggel, mert a tüzérségi és a légvédelmi fegyverekhez szüksé-

---

⁷² A 12. egység katonái tankelhárító lövegekkel is fel voltak szerelve. Lásd *Krst Oľňom*, i. m., 21. o.

⁷³ *Juraj Krnáč*, Prvé Boje. In: *Slovenské Vojsko*, 1940/8. szám, 134-136. o. és 1940/11., 186-188. o. (A *Slovenské Vojsko* a szlovák hadsereg Pozsonyban megjelenő hivatalos lapja volt).

⁷⁴ *Ján Petrik*, Spišská Tragédia. Matica Slovenská. Martin 1999, 14-15. o.

⁷⁵ *Strieženec*, i.m., 32. o.

⁷⁶ A „Schutzzone” területe a Cseh-Morva Protektorátus határai előtt a lengyel határtól egészen a korábbi osztrák határig 30-40 kilométeres sávban húzódott végig Szlovákia területén.

ges lőszer jelentős része ezen a területen volt elraktározva. A hadműveletek alatt óriási lőszerhiány alakult ki a szlovák gyalogságnál és nehéz-tüzérségnél. Muníció nélkül a fronton nem tudtak hathatós ellencsapást végrehajtani és komoly ütközetekbe bocsátkozni.⁷⁷ A német katonai vezetés politikájának az lett az eredménye, hogy amikor a magyar repülők bombázták Igló városát, a légvédelmi ütegeknek nem volt lőszerük a védekezéshez. Ennek ellenére Čatloš tábornok, szlovák védelmi miniszter 1939. március 23-án kiadta a parancsot: „...kerül, amibe kerül, azonnal meg kell állítani az ellenséget és a határok mögé kell kergetni. Államiságunk létéről van szó, bizonyítanunk kell, hogy meg tudjuk védeni saját határainkat...”⁷⁸

A volt csehszlovák hadseregben körülbelül 13 000 tiszt szolgált, ebből csak 420 személy volt szlovák nemzetiségű. A 140 tábornok közül csak egy volt szlovák származású, a későbbi Szlovák Nemzeti Felkelésben híressé vált Rudolf Viest generális. A felvázolt számadatok bizonyítják milyen krónikus vezetőhiánnyal küzdöttek a szlovák hadseregben. A helyzet orvosolására és a tiszti állomány pótlására a szétválás után a szlovák hadsereg új főparancsnoka Ferdinánd Čatloš⁷⁹ több felhívást is kiadott a volt csehszlovák hadsereg tisztjei számára. Felhívásaiban arra kérte a tiszteket, hogy akiket valamilyen kapcsolat fűz Szlovákiához, szolgáljanak tovább annak hadseregében. Akik az előző hadseregből beléptek az új szlovák hadseregbe azonnali hatállyal magasabb rendfokozatot kaptak. A cseh és a ruszin katonák elvonulása után a 2000-3000 fős ezredek létszáma 70-400 főre csökkent. Az új hadsereg a korábbi egyenruhákat egyenlőre megtartotta, a szlovák katonákat úgy lehetett megkülönböztetni cseh társaiktól, hogy a sapkájukra a szlovák zászló jelvény alakját kellett kitűzniük.⁸⁰

1939. március 17-e után a szlovák legfelsőbb hadvezetésnek több sürgős katonai feladatott kellett megoldania, melyek közül a legfontosabbak a következők voltak: 1. Biztosítaniuk kellett, hogy a cseh és a ruszin nemzetiségű katonák háborítatlanul elhagyhassák Szlovákiát. 2. Le-

---

⁷⁷ A magyar hadvezetés német hadvezetéshez fűződő jó viszonya folytán, valamint kémhárlózata révén tudomással bírhatott a „Schutzzone-ban” uralkodó viszonyokról. [A szerző megjegyzése].

⁷⁸ Rendezetlen anyag. Vojenský Historický Archív, Trnava (Katonai Levéltár, továbbiakban VHA), Fedinand Čatloš fond, 6. karton. Rendezetlen anyag.

⁷⁹ Életéről és tevékenységéről lásd *Václav Štefanský*, *Generál Fedinand Čatloš*. Bratislava 1998.

⁸⁰ *Strieženec*, i.m., 33. o.

fegyverezni majd elkísérni a Protektorátus és Szlovákia határáig a fegyveres 12. cseh hadosztály maradék alakulatait. 3. A kárpátaljai harcok során megsérülteket elhelyezni és ellátni. 4. Likvidálni vagy lefegyverezni a Kárpátaljai Szics gárda fegyveres tagjait, akik Szlovákia területére kerültek. 5. Megfigyelni a magyar, a német és a lengyel határtevékenységet. 6. Biztosítani Szlovákia határainak területi épségét.

A szlovák légierő helyzete 1939 márciusában

Csehszlovákia hat önálló repülőezreddel rendelkezett, ezek kötelékébe 1630 darab repülő tartozott, ebből 1029 vadászgép. A gépek legnagyobb része minden felszereléssel együtt a németek kezébe került. A csehszlovák repülőgépgyártás üzemei túlnyomórészt a cseh területeken voltak kialakítva, ezek elvesztek a szlovák hadvezetés számára. Állandó állomáshelye, Szlovákia területén a hat repülőezred közül csak egynek a 3-as számú Rastislav Štefanik tábornokról elnevezett ezrednek volt 1939 márciusában Szlovákia területén 358 db⁸¹ legkülönbözőbb rendeltetésű repülőgéptípus állomásozott. A gépek csekély száma mellett óriási hiány mutatkozott a jól képzett pilótákból is, a repülőrajok feltöltése folyamatosan történt, ahogy a szlovák pilóták visszaérkeztek a cseh területekről. Túlnyomó többségük altiszti fokozatú volt, ám a szlovák légi-erőnél egy ranggal azonnal feljebb kerültek. A visszatérők közül a legmagasabb beosztású is csak főhadnagyi rangú volt. Nehezítette a helyzetet, hogy amikor a szlovák gárdisták és katonák átvették a repülőterek őrzését és irányítását, a tovább maradó vagy éppen elvonulni készülő cseh nemzetiségű katonákat teljesen megbízhatatlannak tartották, ezért nem mertek nekik feladatokat adni. Ferdinand Čatloš tábornok Szlovákia új védelmi hadügyminisztere a légierők főparancsnokává Ján Ambruš őrnagyot, a Štefanik repülőezred új parancsnokává pedig Karol Sojčeket nevezte ki. A repülőezrednek körülbelül 220-230 repülőgépe volt, de ebből csak 82 darab volt harcképes állapotban. A szlovák légierő fő erőit Igló (Spišská Nová Ves) és Sebastova repülőterén (Eperjes mellett) vonták össze. A körülbelül 70-80 gépből álló csoportosítás főleg Avia B-534-es típusú vadászból, Letov Š-328-as típusú felderítő és bombázó gépekből és 10 darab Avia B-71-es közepes bombázó repülőgépből

---

⁸¹ *Krst Ohňom*, i.m., 13-14. o.

állt. Az iglói repülőtéren 1939. március 4-én a 12. és a 13. vadász és a 47. és 49. felderítő megfigyelő század gépei állomásoztak. A szakképzett repülő személyzet pótlására a zsolnai 15. vadászrepülő századtól és négy másik repülőszázadtól is vettek át pilótákat. Az egység megerősítésére március 23-án Pöstyénből átvezényelték az 1. vadászszázadot Iglóra, Andrej Dumbala főhadnagy parancsnoksága alatt. 1939. március 14-e után Szlovákia területén csak egy légvédelmi ezred a 153-as állomásozott. Az ezred egységeit három részre osztották föl, akiknek feladata Pozsony, Igló és Pöstyén légvédelmének ellátása volt.⁸²

A magyar légierőt 1939. március 16-án a vezérkari főnök parancsára riasztották, és békebeli körleteiből áttelepülésüket rendelték el tekintettel a kialakulóban lévő hadi helyzetre. A pápai 3/II. bombázóosztály két századával a 3/4. Sárkány és a 3/5. Hüvelyk Matyi, valamint a veszprémi 3/3. bombázószázad (Sárga Vihar) Debrecenbe, az 1. vadászrepülő-ezred (parancsnokuk Gyiresy Sándor alezredes) kötelékéből Börgöndről az 1/1. vadászszázad (Íjász) Ungvárra, az 1/2. vadászszázad (Ludas Matyi) Veszprémből Miskolcra települt át. A veszprémi 1/3. vadászszázad (Puma) Heppes Aladár százados parancsnoksága alatt Csapon szükségrepülőtéren rendezkedett be, ahol a nagy sár miatt beraadtak a sárba és bevetésükre így nem kerülhetett sor.⁸³

Kecsz Edgár őrnagy volt a parancsnoka az 1. önálló távolfelderítő osztálynak, amelynek bázisa Kecskeméten volt elhelyezve feladatuk felderítő-repülések végzése volt a Felvidék és Kárpátalja fölött. Az 1. század (Mérőföldes Csizma) parancsnoka Bibithy Horváth László százados, a 2. század (Gólya) parancsnoka Szabados Pál százados volt.⁸⁴

A magyar vadászszázadok állományába 9-9 Fiat CR-32-es repülőgép, az 1. önálló távolfelderítő osztály állományába 16 Heinkel HE 70K-s, a bombázószázadokhoz 9-9 Junker Ju-86-K-2-es tartozott. 1939 március elején a magyar légierő északra települt egységei csupán felderítő repülések végrehajtására szorítkoztak, feladatuk részben szicsgárdisták ellenállási központjainak felkutatása volt. Másik küldetésük a román ha-

⁸² Az I/153-as Pozsonyba, a II/153-as Iglóba, a III/153-as Pöstyénbe volt telepítve. Minden egység három üteggel rendelkezett, ezek négy Škoda típusú 83,5-es kaliberű légvédelmi ágyúval voltak felszerelve. Az ezred további hét század VGPL-típusú 20 mm-es légvédelmi gépfegyverrel is rendelkezett. Lásd *Petrik*, i.m., 15. o.

⁸³ *Pataky Iván-Rozsos László-Sárhídi Gyula*, *Légi háború Magyarország felett*. Budapest 1992, 20-21. o.

⁸⁴ *Szentnémedy Ferenc*, *A magyar légierő első diadala*. In: *Magyar Katonai Szemle*, 1939/6. sz., 108-118. o.

tár megfigyelése és a román hadsereg esetleges csapatmozdulatainak követése volt. Az első szlovák hadi jellegű légebvetés március 22-én reggel 7-órakor indult, amikor az Š-328-as egység 12. számú gépe fedélzetén F. Wagner pilóta és A. Slodička megfigyelőtiszt folszállt. Feladatuk Szlovákia déli határainak megfigyelése volt. A szlovák katonai parancsnokság Rimaszombat és Hernádszentistván irányából várta a magyar támadást. A felderítést végző repülő egységnek semmilyen ellenséges tevékenységet nem sikerült felfedeznie a vizsgált terepen. A következő napon, március 23-án három B-534-es ismét folytatta a keresést, most már a Kassa környéki szlovák területek átvizsgálásával, ami szintén eredménytelenül zárult. A magyar csapatok hollétére tett erőtlen légifelderítési kísérletek nem voltak összehangolva a szlovák VI. hadtest parancsnokságával sem, ez csak 23-án történt meg.

1939. március 23-án a magyar csapatok előrenyomulása olyan gyors volt, hogy reggel 9-óra 50-re már csak 7 kilométerre álltak Szobráncától. A helyzet tisztázására a VI. hadtest parancsnoksága most már parancsba adta a szlovák repülőegységeknek, hogy azonnal derítsék föl az ellenség támadási irányát és csapatainak hollétét. A szlovák hadvezetés március 21-i feljegyzése alapján már voltak információi a magyar hadsereg hadmozdulatairól, de pontos célját nem tudták. Feltételezésük szerint, ezek a csapatmozdulatok, azt a célt követték, hogy biztosítsák a magyar határt a német hadsereggel szemben, akik Szlovákia területén masíroztak. A másik feltételezésük az volt, hogy Szlovákia lerohanására és megszállására készülnek, a támadás megindulásának időpontját azonban március 23-24-re tették.⁸⁵ Március 23-án Ján Hergot vezetésével a B-534. repülőszázad 45. köteléknek sikerült megállapítania, hogy a magyar csapatok átlépték a határt, és Szlovákia belső területei felé tartanak. A felderítés eredményeire való hivatkozással a Stakčín csoport egységei 11.50-kor azt a parancsot kapták, hogy a rendelkezésre álló erőkkel állítsák meg az ellenség előrenyomulását.⁸⁶ A katonai helyzet a szlovák egységek szempontjából egyre rosszabbá vált, ezért a szlovák VI. hadtest parancsnoksága Ulcás-Ugar-Nagyberezna irányába egy 3 gépből álló raj 13.00 órakor felszállt, azzal a céllal, hogy felderítse és bombázza az ellenséget. Megbízatásukat nem tudták teljesíteni, mivel a rossz időjárási viszonyok – annak ellenére, hogy gépeikkel helyenként 20 méterre ereszkedtek le – nem tudták megkülönböztetni a saját és az

---

⁸⁵ SNA, Bratislava MZV, 79. doboz, 196/I/1939.sz. irat.

⁸⁶ VHA Trnava, Fedinand Čatloš fond, 6. karton. Rendezetlen anyag.

ellenséges erőket, így 15 óra 28 perckor az egész egység hiánytalan bombakészlettel visszatért bázisára. Azok a csapatok, akiket ez a repülő kötelék földértett, mint később kiderült a magyar 9. önálló brigád volt egységeiből állt, amely éppen Ugar-Kolonica (Kiskolon) térsége felé haladt.⁸⁷ 13 óra 14 perckor egy újabb három szlovák gépből álló kötelék szállt fel, amely a B-534. 49. századának gépeiből állt. Pilotáik J. Prháček, Š. Devan és C. Martiš, Ulcás pályaudvarán a 9. magyar önálló brigád egységeit pillantották meg, akik éppen egy légvédelmi és tűzérési állást állítottak fel, őket azonnal megtámadták és szétszórták.⁸⁸

Délután három óraker a szlovák földi csapatok támogatására egy újabb 3 gépből álló (a B-534. 45. századának gépei, parancsnokuk J. Hergott, kísérői J. Svetlik, M. Danihel pilóták) raja szállt föl. Ulič (Ulcás) fölött észrevették, hogy az egyik ház udvarában ellenséges autókról fegyvereket és lőszert raknak ki a magyar csapatok, valamint éppen fölállítani készülnek egy ágyút. A szlovák pilóták támadásba lendültek gépeikkel, de már az első rárepülésnél eltalálta Ján Svetlik gépét egy léghárító géppuska, amely azonnal kigyulladt és a község közelében lezuhant.⁸⁹ A támadásban részt vevő gépek társuk elvesztése ellenére tovább bombáztak és géppuskázták a magyar csapatokat. Mivel a legveszesebb helyzet az Ulics-Ubla-Stakčín háromszögben volt, a VI. hadtest parancsnoksága ide újabb 3 gépből a B-534. 49. század gépeit küldte ki, J. Prháček, Š. Devan, C. Martiš pilótákkal. Ulcás légterében Štefan Devan pilóta gépét találat érte, ennek ellenére sikerült leszállnia Stakčín vasútállomása közelében.⁹⁰ A maradék két gép Ulcás vasúti pályaudvarát és a Végasszó felé vezető utat bombázta. Ugyanebben az időben 16.30 óraker szintén fölszállt egy gép az iglói reptérről J. Ondriš pilóta és J. Slodička megfigyelővel. Alsóhalas központjában egy gazdasági udvarban magyar Ansaldo 35 M típusú tankokat és hat gépkocsit fedeztek fel. Több bombát ledobtak, aminek következtében telibe találtak több tehergépkocsit

⁸⁷ F. Wágner, Katonai jelentések a Szlovákia keleti frontján történt eseményekről 1939 március 23-24-én, VHA Trnava, O-S MNO, KM 3/6, 5. doboz.

⁸⁸ J. Hergot, Boj za obranu Slovenska. Lásd még: C. Martiš, Katonai jelentések a Szlovákia keleti frontján történt eseményekről 1939 március 23-24-n, VHA Trnava, O-S MNO, KM 3/6, 5. doboz.

⁸⁹ A magyar katonai források ezt Szobránc környékén jelentik és március 24-én 12-óraker. Lásd HL, VKF/I., 1939, B/227. mikrofilm doboz, 277/1272/1988. ív, 3675-ös irat.

⁹⁰ A szlovák gyalogság, hogy ne kerülhessen a megsérült gép a magyar hadsereg kezébe, kézigránátok segítségével felrobbantotta. *Krst Ohňom*, i. m., 23. o.

és a közelben lévő ház is több helyen megsérült.⁹¹A támadó szlovák gép pilótája megsérült, ennek ellenére Nagymihály kaszárnyája udvarában ledobott egy üzenetet a szlovák 20. gyalogsági ezred parancsnoka számára, amelyben tájékoztatta a magyar csapatok haladási útirányáról. A sérült pilóta a kedvezőtlen időjárás, valamint sérülése miatt Gálszécs közelében kénytelen volt kényszerleszállást végrehajtani.⁹² Ez a repülési akció a szlovák légierő részéről az első nap utolsó harci cselekménye volt. Estére a veszteségük két kilőtt B-534-es, négy teljesen használhatatlan gép lett, két pilóta meghalt, egy pedig súlyos sebesülést szenvedett. Ennek ellenére a szlovák légierő hősieles ellenállása nem volt eredménytelen, hiszen a magyar csapatok előnyomulását sikerült lassítani, amelynek következtében több idő jutott a védelem megszervezésére.

1939. március 24. reggel 4.30-kor a szlovák Stakčinská és a Michalovská hadtest ellentámadásba ment át. A légi fedezetet a szlovák csapatok részére egy négy tagú repülő rajnak (Š-328 - 12. vadászszázadnak) kellett volna ellátni. Májig sem tisztázott körülmények miatt 5.45-kor csak egy gép szállt föl, amit F. Wagner és J. Gurský pilóta vezetett. Feladatukat nem tudták teljesíteni a sűrű köd miatt, ezért a Szobránc és Tibava közötti úton vonuló magyar gépesített 15. zászlóalj tehergépkocsijait géppuskázták és bombázták.⁹³ A támadás következtében a magyar menetoszlopban többen súlyosan megsebesültek. Tibaván az út szélén két ház tetőzete a foszforos lőszerből meggyulladt és részben leégett.⁹⁴

Igló bombázása

A magyar katonai vezetés felbecsülhetetlen információkhoz jutott a március 23-i légi harcok folyamán a magyar egységek fogságába esett Jozef Zachar szlovák pilóta segítségével. A szlovák katona kivallotta,

---

⁹¹ A magyar források szerint az útmenti kocsmá és a helyi szeszfőzde falán jelentéktelen repeszgránátok okoztak sérüléseket. A magyar egységeknél négy könnyebb sérültet regisztráltak, a gépkocsik elvesztését nem jelentették. Lásd HL, VKF/L., 1939, B/227. mikrofilm doboz, 2777/1272/1988. ív, 3675-ös irat.

⁹² A. *Slodička*, Jelentések a keleti front feletti repülésekről. VHA, Trnava O-S MNO, KM 3/6, 5. doboz.

⁹³ F. *Wagner*, Jelentések a keleti frontról Szlovákia keleti hatáirairól 1939 március 23-24. VHA, Trnava O-S MNO, KM 3/6, 5. doboz.

⁹⁴ HL, VKF/L., 1939, B/227. mikrofilm doboz, 277/1272/1988. ív, 3675-ös irat. 593. o.

hogy gépével Igló repülőteréről szállt fel. A Mérföldes Csizma és a Gólya századba tartozó magyar felderítő gépek már korábban felfedezték, hogy a szlovák gépek valószínűleg Iglóról hajtják végre bevetéseiket, ami így csalhatatlan megerősítést nyert.⁹⁵ A megszerzett információk alapján a magyar hadvezetés megtorló támadásra szánta el magát az Igló és Szebasztova katonai repülőterén lévő szlovák gépek bázisai ellen. A támadás időpontját 17.00 és 17.30 óra közötti időszakra időzítették.⁹⁶ Az időpont pontos betartása nagyon fontos volt, mivel a két állam között formálisan nem jött létre hadiállapot, így a menetrendszerűen a Varsó-Budapest Malért JU 52/3 polgári gép, ebben a térségben továbbra is közlekedett. Igló térségébe a gépnek 16.30-17.00 óra körül kellett beérnie, ezért a Magyar Légierők Parancsnoksága úgy döntött, hogy a támadást a polgári gép elhaladása után lehet csak végrehajtani.⁹⁷ A parancs pontos végrehajtására, azért volt szükség, mert a Malért-gépnek rossz időjárás viszonyok esetén a Kárpátok hegyein való átkelésnél segítségére lehetett az Igló-i irányítótorony rádióadója, amiről azt feltételezték, hogy a támadás folyamán megsemmisülhet. A Magyar Légierők Parancsnoksága előzetes terve szerint a támadás végrehajtására öt század 45 darab JU-86 K-2-es bombázógépet akartak összevonni március 24-én 16 órára Miskolc légtérében, parancsnokuk Kovács Elemér alezredes vezetése alatt. A vadászbombázókat 18 db Cr-32-es vadász kísérte volna Igló és Eperjes katonai reptereinek bombázására. Az akciót 18 bombázóval JU-86 K-2 gépekkel 3/3. KB Sárga Vihar, 3/4. KB Sárkány, és a 3/5. KB Hüvelyk Matyi századai hajtották volna végre. A második támadó egységet újabb 18 darab bombázó alkotta volna Podhradszky őrnagy vezetésével, amely 9-9 géppel 2/3. KB-Buzogány századából, valamint 2/5. KB-Halál század egységeiből tevődött volna össze. A vadászkíséretet 27 gépből álló Fiat CR-32-es egység látta volna el. A vadászgépeket a következő századok gépeiből állították volna fel: 1/1. V. Íjász, 1/2. V. Ludas Matyi, 1/3. V. Puma. A támadást Igló repülőtere ellen két hullámban kellett volna véghezvinni, a valóságban ez azonban teljesen másként történt. A kivitelezés nagyfokú összehangolatlanságról és szervezetlenségről tett tanúbizonyságot, amit a későbbi események is alátámasztanak.

---

⁹⁵ Petrik, i. m., 35. o.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Punka György, Igló bombázása. Budapest 1991.

Végül a 3/4. Sárkány és a 3/5. Hüvelyk Matyi Ju-86K-2-es gépek köteléke indult bevetésre. A 3/4. század parancsnoka Eszenyi Dénes, a 3/5. század parancsnoka Vághelyi Gyula századosok voltak. A földi személyzetnek 3/4. század gépei közül nyolc és a 3/4. század gépei közül csak hét gépet sikerült felkészíteni a bevetésre. Kovács Elemér alezredesnek, akinek mindkét egység hadműveleteinek irányításában részt kellett volna vennie, Youbert Edvin pilóta gépének hátsó lövészülésében kapott helyett. Az alezredes a start utáni pillanatokban vette észre, hogy a nagy sietségben nem hozta magával a térképet és az előtte lévő rádióadó sem működik. A lövegtoronyból a téli nehéz öltözet miatt, nem tudott átmászni a lenti pilótafülkébe, hogy az ott lévő rádiót kezelhesse. Az akció alatt a parancsnok saját támadógépeinek az irányításától, teljesen elzártan végig tehetetlen szemlélője maradt az eseményeknek.⁹⁸ A startnál a 3/5. század 3. raja állva maradt, mert az egyik gépen gyújtógyertyacserét kellett végrehajtani. Így Kovács Elemér raja 8-10 perccel később szállt csak fel. A késlekedés behozására a parancsnok a kijelölt Debrecen-Miskolc-Igló útvonal helyett, egyenesen Igló felé indult gépeivel. A rossz látási és a navigációs műszer meghibásodása miatt az egyik gép Rozsnyó városát⁹⁹ nézte Iglónak és azt kezdte bombázni. A bombák az ottani lovassági laktanyától 600 méterre lévő szántóra estek, távol az épületektől, ahol nem okoztak kárt, a gyújtóbombák egy része nem robbant fel.¹⁰⁰

A 3/5. század egyik gépe Lévay Győző hadnagy fölismerte a hibát, hogy nem Igló fölött van, ezért gépével és bombaterhével együtt visszavert debreceni bázisára.¹⁰¹ A 3/5. század gépei közül a Tula zászlós által vezetett gép és egy másik is Miskolc katonai reptere fölött oldotta bombáit, nagy szerencse, hogy a vadász kíséretet alkotó 1/2. Ludas Matyi vadászszázad már fölszállt, így nem őket találták el a bombák. A század egy másik gépének meghibásodott a bombakioldó kapcsolója, ezért visszafordult. A Szombathelyen állomásozó JU-86-os bombázókból álló két repülőraj, amely 18 darab bevethető géppel rendelkezett, Miskolc légtérében lekészte a találkozást, mert gépeik bombaterhét többször is megváltottatták, ami 4-5-óra szereléssel járt. Az akció végrehajtására Miskolc légtérében a megadott 16.00 órakor végül a 3/5. század nyolc gépe és

⁹⁸ *Punka*, i. m., 2-6. o.

⁹⁹ Az első bécsi döntés következtében ez a város már Magyarországhoz tartozott.

¹⁰⁰ HL, VKF/I., 1939, B/227. mikrofilm doboz, 2777 / 1272 / 1988. iv, 3675-ös irat.

¹⁰¹ Magyar Számnyak, 1984, 77. o.

3/4. század két gépe, valamint 1/2. Ludas Matyi századának kilenc Fiat gépe találkozott. A Ludas Matyi vadászszázadot Tímár István kapitány vezette, gépei szárnyai alá darabonként nyolc húsz kilós bomba volt szerelve, nekik Šebastová (Sebes) tábori repülőterét kellett bombáznuk.

A magyar felderítés szerint arra lehetett számítani, hogy az erősítésül küldött szlovák repülőgépek Pöstényből ezen a repülőtéren lesznek majd elhelyezve. A harmadik 1/1. íjász vadászszázadnak, amely nem jelent meg Csekme Béla főhadnagy vezetésével már Szobránc és Pálóc légtérben harcban álltak a szlovák vadászokkal. a magyar támadógépek 1939. március 24-én 16.45 órakor értek Igló fölé. A támadást 9 géppel hajtották végre. A repülők délkeletről, Murány irányából érkeztek három egymást követő kötelékben. A város lakossága az első percekben fel sem fogta mi történik, arra gondoltak kezdetben valamilyen katonai légbemutató folyik. Az utcák tömve voltak sétáló és dolguk intézésével foglalkozó emberekkel, akik értetlenül figyelték az eseményeket. A magyar bombázó gépek 900 darab 10-50 kilogrammos bombát dobtak le, ebből 640 gyújtóbomba volt, az egész 7,2 tonnát tett ki.¹⁰² A bombák nagy része a város Hernád parti környékére, a reptér előtti téglagyárra és a hangárokra esett. A téglagyár területén több a szlovák hadsereg számára főntartott lőszerraktár helyezkedett el, amelyeket a gyújtóbombák fölrobbantottak és ennek következtében több munkás életét vesztette. A repesztbombák közül sok a város szélére esett, ahol egy részük belefúródott a földbe anélkül, hogy felrobbant volna. A város légifigyelő és riasztószolgálat nem működött, kiépítése éppen csak folyamatban volt. A repülőtér védelmére fölállított vadászszázad nem volt bevethető állapotban. A szlovák légvédelem egységei Iglón csak 1939. március 23-án alakultak meg, fegyverzetük 8 darab könnyű légvédelmi géppuskából, 12 darab 20 milliméteres légvédelmi ágyúból, valamint a repülőtér területén további 12 darab 22-es kaliberű 83,5 milliméteres légelhárító ágyúból állt. A szlovák védelem helyzetét nehezítette, hogy a légvédelmi ágyukhoz hiányzott a megfelelően kiképzett kezelőszemélyzet, továbbá krónikus lőszer hiánnyal küzdöttek.¹⁰³ Egy magyar pilóta, aki részt vett a harcokban, a következőképpen írja le a bombázást: „...Körülbelül 2000 méter magasságból (a bombázók) leereszkedtek 1000 m-re, hogy a célzás pontosabb legyen. Amikor meglátták a célt, a 12 gép

¹⁰² Petrik, i. m., 36. o.

¹⁰³ A légvédelmi ütegek számára a lőszer Nemsó városában volt elraktározva, ami a német hadsereg fennhatósága alatt állt. Krst *Ohňom*, i. m., 28-29. o.

rajokba tagozva hajtotta végre a bombatámadást. A hármás rajok egyszerre oldották ki a bombákat. Pontos meg lehetett állapítani, hol állnak szétszórva a repülőtéren a szlovák gépek. Számszerint vagy 20-24 gép. A modern épületek, műhelyek, hatalmas hangárok, az első raj bombázása után sűrű és fekete füstfelhőbe borultak. A bombatámadás mintaszerű pontossággal sikerült. Ellenállás nem volt, vadászgépeinknek nem akadt dolga. Az összes századok a támadás után rendezett kötelékben simán visszatértek repülőtereikre...¹⁰⁴

A magyar vadászgépek célpontja, a sebastovói repülőtér teljesen üresen állt. Ennek ellenére az egység parancsnoka Tímár százados, azt a parancsot adta, hogy gépei dobják le bombaterhüket az üresen álló mezőre.¹⁰⁵ Iglón a bombázáskor František Cyprich szlovák pilótának sikerült beugrania egy B-534-es vadászgépbe, és keresztbe haladva a bombatölcsérek között szalomozva, sikeresen fölszállt. Indulása nem volt egyszerű, mert a kisegítő személyzet a támadás miatt elmenekült, így az ő feladataikat is a pilóta hajtotta végre. Teljes gázzal repülve Branyiszko térségében utolérte a magyar bombázókat, amelyekre tüzet nyitott, de találatot már nem tudott elérni. A pilóta későbbi visszaemlékezéséből kiderül, hogy ő azt hitte több szlovák gépnek is sikerült fölszállnia.¹⁰⁶

Szlovák részről szerencse volt a szerencsétlenségben, hogy a bombázás alatt a város főterén éppen akkor a zsolnai 126. tüzérségi ezred kocsioszlopa tankolt a benzinkútnál. A kocsik összetorlódtak, soruk végig húzódott az egész városon, így egy pontos találat, de még egy eltévedt bomba is láncreakcióként futott volna végig a városon óriási tüzet okozva a város épületei között, romhalmazzá téve azt.

Érdekes adalékként szolgálhat, hogy a magyar gépek elhaladása után a Hlinka-gárda megtámadta az iglói magyar házat és Hornicsek asztalos mester azzal szomszédos házát, nyolc személyt letartóztattak, akik ellen a vád az volt, hogy magyarul énekeltek. Az iglói magyarokat nemzetiségi hovatartozásuk miatt is naponta érték más atrocitások.¹⁰⁷

¹⁰⁴ *Szentnémedy*, i. m., 112-114. o

¹⁰⁵ A magyar légierő szabályzata szerint előírás volt, hogy a szárnyak alatt rögzített bombákkal tilos leszállniuk.

¹⁰⁶ VHA Trnava, X. 112-113. Spominky Letci. Cyprich František, 3-4. o.

¹⁰⁷ SNA, Bratislava MZV, 79. doboz, 09800. sz., 1939. április 7. A pozsonyi magyar követség telefonüregőnye a szlovák külügyminisztériumnak.

Az iglói repülőtér szlovák parancsnoka a magyar gépek bombázása után a megmaradt repülőgépek nagy részét a közelben lévő tábori repterekre telepítette át a megmaradt pilótákat Pöstyénbe küldte.¹⁰⁸

Pöstyénből erősítésül egy vadász század települt Igló környékére, a titkos tábori katonai repülőterekre, a védelem erősítésére és egy esetleges újabb magyar támadás megakadályozására. A bombázók Igló repülőterén 16 óra 43 perckor 11-12 repülőgép elpusztítását jelentették 10 darab Š-328-ast és B-534-est, egy azonosítatlant és egy B-71-est, egy hangárt megrongáltak, a repülőtér használhatatlanná vált. A magyar távfelderítők által készített légi fénykép elemzése után 17 repülőgép pusztulását állapították meg. A magyar és szlovák források eltérőek a veszteségek mértékét illetően, az utóbbiak szerint a bombázás alatt 10 gép pusztult el az iglói reptéren, és azokat is rövid időn belül ki lehetett javítani. A magyar gépek sem Igló bombázásakor, sem a korábbi összecsapások alkalmával nem szenvedtek veszteségeket.

A Magyar Királyi Légierők Parancsnokságának előzetes terve jó volt az iglói reptér ellen, hiszen az akcióhoz 45 darab bombázógépet és 18 vadászt rendeltek. A terv kivitelezésébe azonban hiba csúszott, mivel a cél fölé már csak 9-12 gép ért oda, ezt a pilóták gyakorlatlanságával lehet magyarázni. Ha a tervekben előre meghatározott létszámú támadó magyar repülőgép eléri Iglót, akkor a szlovák légierő több mint kétharmada megsemmisült volna, ami a teljes magyar légifőlény kivívását eredményezte volna. A teljes légi győzelem, gyakorlatilag a magyar gyalogsági alakulatok gyors előrenyomulását segítette volna elő. Az iglói repülőtéren és a korábbi légi csatákban elszenvedett szlovák veszteségek a légi háborút végleg a magyar légierő javára döntötték el, az anyagi és a morális veszteségeket a szlovák repülőerők már csak nagyon nehezen tudták volna kiheverni illetve pótolni.

A magyar gépek bevetése után a Magyar Királyi Légierő Parancsnoksága hadbírói eljárást indított a bombázás során elkövetett hibák kivizsgálására. A vizsgálat eredményként Kovács Elemér alezredest leváltották posztjáról, a 3. raj pilótáit és megfigyelőit felmentették, Youbert pilóta szobafogságot kapott büntetésül. Később a magyar pilóták harci sikereik elismeréseként mindannyian kitüntetésben részesültek. A Magyar Királyi Honvéd Légierők Parancsnoksága részéről 1939. március 28-án Bánfalvy alezredes által készített irat alapján létezik egy olyan verzió is,

¹⁰⁸ VHA Trnava, X. 112-113. Spomienky Letci. Cyprich František, 4-5. o.

amely szerint Kovács Elemér őrnagy nem vett részt a támadásban hanem az akciót Eszenyi Dénes százados vezette. Az irat szerint Kovács Elemér ugyanis az elinduláskor a bombázó kötelék végén repülő csonkaraj vezérgépén foglalt helyet. E csonkaraj /2. gép/ az odarepülésnél Miskolc elhagyása után sűrű és alacsony felhőzet miatt elszakadt a köteléktől és önállóan vett irányt Iglóra. Téves navigáció folytán azonban a raj Poprádra repült, amelynek földrajzi fekvése a jelentésből idézve megkétszerezésig hasonlít Igló fekvéséhez. A csonkaraj vezérgépének megfigyelője a Poprád nyugati részén lévő sima területet az iglói reptérnek vélte és már csak 7 darab 50 kg-os bomba ledobása után vette észre tévedését. A csonkaraj másik gépe nem dobott bombát, mert megfigyelője már eleve felismerte a tévedést. A csonkaraj ezután Iglót érintve önállóan repült vissza Debrecenbe, ahová körülbelül ugyanakkor érkezett meg a csoport többi 10 gépével.¹⁰⁹

1939. március 25-én reggel Ján Ambruš, a szlovák légielő parancsnoka azzal a céllal érkezett Iglóra, hogy ellencsapást szervezzen Budapest és Ungvár célponttal.¹¹⁰ Szerencsére mire a gépek nagy része bevethető állapotba került, megérkezett a parancs a támadás leállításáról. Ennek ellenére a működő hadigépezetet menet közben nehéz volt felfüggeszteni. Néhány szlovák gép már csak Rimaszombat, Miskolc és Ungvár bombázása után értesült a fegyvernagyvásról, de az általuk okozott károk jelentéktelennek bizonyultak.¹¹¹ Megjegyzem, nem elhanyagolható szempont, hogy egy Budapest elleni bombázás a két állam közti helyi konfliktus kiszélesedéséhez vezethetett volna. A szlovák repülőerők további fölösleges veszteséget okoztak volna maguknak, ugyanis a magyar főváros védelmére a hadművelet idejére vadászrepülőket rendeltek. A magyar léghárító ütegeket készségszerűen helyezték egy esetleges támadásra fölkészülve. Budapest túl nagy célpont lett volna, a politikai és a közhangulat ijedtségén kívül komolyabb károkat nem tudtak volna elérni. Hadászati szempontból pedig az öngyilkossággal lett volna egyenlő, hiszen a határszakasz körül kialakult konfliktusra csak negatív hatással lehetett volna.

1939. március 24-én a szlovák katonai vezetés kiadta a parancsot a fegyverszünetre. Stakčín környékén csak 25-én reggel 7.30 órakor szűnt meg a lövöldözés, de a demarkációs vonal többi részén nyugalom ural-

---

¹⁰⁹ HL, VKF I/1939, 3581. sz. irat, B/227. mikrofilm doboz, 277/1264/1988 ív.

¹¹⁰ *Krst Ohnom*, i. m., 29. o.

¹¹¹ *Petrik*, i. m., 46. o.

kodott. 12 órakor a magyar tüzéség a Stakčin közelében lévő 287. számú magaslati pontot lőtte, majd a magyar gyalogság elfoglalta. Ugyanaznap délutánra a szlovák gyalogság ellentámadással visszafoglalta a magaslatot. Az akció után a szlovák hadsereg azt a parancsot kapta, hogy ismételt támadásra már ne vállalkozzon, csak reagáljon, ha a magyar csapatok újra támadnának.¹¹² Március 26-án a reggeli órákban létrejött a teljes fegyverszünet, amelyet időnként mindkét fél megsértett.¹¹³ Március 28-ra a frontok teljesen lecsendesedtek. A határvonal pontos megállapítását egy vegyes tagságú határkijelölő bizottság tárgyalására bízták. A kárpátaljai magyar-szlovák határ megállapítására a vegyes bizottság Vörnle János rendkívüli követ és Zvrskovec szlovák külügyi államtitkár vezetésével ült össze, és 1939. április 4-én meghozta döntését.¹¹⁴

A konfliktus okait keresve aligha tévedünk, ha azt a következtetést vonjuk le, hogy ennek az 1897 m² területű, 40-45000 fős lakosságú, többségében szlovák és ruszin lakosú területnek a megszerzésével a magyar politikai vezetés óriási baklövést követett el. A magyar kormány a szlovák nép körében a korábban megszerzett jóindulatot az államiságuk önállóságának elsőkénti elismerésével elveszítette, ami maga után vonta a két állam viszonyában a II. világháború végéig tapasztalható kölcsönös ellenszenvet és reciprocitáson alapuló sérelmi politikát. Tiso kormányfő a németek által felajánlott védelmi szerződés aláírásával egészen március 23-ig várt, majd csak a magyar támadás megindulása után írta alá. A védelmi szerződéssel Szlovákia teljesen elvesztette függetlenségét, ennek következtében még az a minimális mozgástere sem maradt meg, mint más kisállamoknak Németország árnyékában, teljesen kiszolgáltatott csatlós állammá vált. A háború alatti időszakban a szlovák kormány végig attól retteget, hogy a magyarok megszállják országukat, amivel a németek a feszültség fenntartása céljából többször ijesztgettek is. Az események utólagos ismeretében, véleményem szerint a magyar diplomácia önállósítani akarta magát a németektől Szlovákia ezen részének megszerzésében. Teleki és kormánya úgy gondolta, mivel a németek úgyis átlépték Szlovákia közigazgatási határait és nem tudtak biztosat afelől, hogy milyen területeket tartanak majd meg maguknak, azon a véleményen voltak, hogy inkább hozzájuk kerüljön ez a stratégiai szem-

¹¹² SNA, Bratislava MZV, 79. doboz, 398/39/1939. Rendezetlen anyag.

¹¹³ A további összecsapásokra lásd SNA ,Bratislava MZV, 79. doboz, 51653 /1939., 51675/1939., 51708/1939. alatti jelentéseket.

¹¹⁴ Felvidéki Magyar Hírlap, 1939. március 29., 1. o.

pontok miatt fontos országrészrész. Tettük eredménye az lett, hogy a szlovák kormányt végleg a németek karmai közé kergették. Így esélye sem volt annak, hogy Magyarország és Szlovákia a háború folyamán esetleg közös ellenállást fejtsen ki a németek ellen, egy erre alkalmas pillanatban (például 1944 nyarán vagy őszén). A németek a háború teljes időtartalma alatt állandóan azzal zsarolhatták mindkét felet, hogy ha nem engedelmessé válnak parancsaiknak, akkor országuk területének egy részét kiszolgáltatják ellenpartnerüknek.